

SZKOŁA WYŻSZA
im. BOGDANA JAŃSKIEGO
WYDZIAŁ ZAMIEJSCOWY W CHEŁMIE

Eliza Wancerz
Numer albumu 4449/Z/99

KORUPCJA W ASPEKCIE SPOŁECZNO - PSYCHOLOGICZNYM
NA PRZYKŁADZIE OPINII I POSTAW
STUDENTÓW PRAWA

Praca licencjacka napisana
pod kierunkiem
dr Krystyny Wojciechowskiej

CHEŁM 2003

*Z wyrazami podziękowania
dla Pani dr Krystyny Wojciechowskiej
za pomoc przy pisaniu niniejszej pracy*

Spis treści

Wstęp.....	4
1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA KORUPCJI.....	6
1.1. Definicje i teorie korupcji.....	6
1.2. Historia korupcji.....	8
1.3. Cechy korupcji.....	10
1.4. Kary za przekupstwo według kodeksu karnego.....	11
1.5. Ranking skorumpowanych.....	12
1.6. Przedmiot korupcji.....	14
1.7. Podmioty korupcji.....	15
2. UWARUNKOWANIA I KONSEKWENCJE KORUPCJI.....	17
2.1. Czynniki przyczynowe korupcji.....	17
2.1.1. Czynniki o charakterze przedmiotowym.....	18
2.1.2. Czynniki o charakterze podmiotowym.....	20
2.2. Konsekwencje korupcji.....	21
2.2.1. Konsekwencje moralne i kulturowe.....	21
2.2.2. Konsekwencje społeczne.....	22
2.2.3. konsekwencje prawne.....	23
2.2.4. Konsekwencje ekonomiczne i polityczne.....	23
2.3. Biblijno – teologiczna ocena korupcji.....	26
2.4. Formy walki z korupcją.....	28
2.5. Przykłady przestępstw łapówkarstwa w Polsce.....	29
3. METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH.....	32
3.1. Problematyka i hipotezy badawcze.....	32
3.2. Opis metody badawczej.....	33
3.3. Sposób przeprowadzania badań i charakterystyka badanej grupy osób.....	34
3.4. Sposób interpretacji uzyskanych wyników.....	35

4. KORUPCJA W ASPEKCIE SPOŁECZNO – PSYCHOLOGICZNYM NA PRZYKŁADZIE OPINII I POSTAW STUDENTÓW PRAWA W ŚWIETLE BADAŃ WŁASNYCH.....	36
4.1. Poziom ogólnej wiedzy studentów prawa na temat korupcji.....	36
4.1.1. Znajomość zjawiska korupcji przez studentów prawa.....	38
4.1.2. Źródła informacji o zjawisku korupcji pozyskiwane przez studentów prawa...	41
4.2. Korupcja w opinii studentów prawa.....	44
4.2.1. Przyczyny korupcji w opinii studentów prawa.....	44
4.2.2. Miejsca występowania zjawiska korupcji w opinii studentów prawa.....	46
4.2.3. Sposoby radzenia sobie z korupcją w opinii studentów prawa.....	47
4.3. Postawy studentów prawa względem korupcji w kontekście ich przyszłej sytuacji po ukończeniu studiów.....	50
4.3.1. Najskuteczniejsze sposoby dojścia do wymierzonego celu w opinii studentów prawa.....	52
4.3.2. Postawy wobec korupcji w opinii studentów prawa.....	54
4.4. Możliwości uczestniczenia studentów prawa w korupcji.....	56
4.4.1. Selekcja pracowników w kontekście korupcji w opinii studentów prawa.....	60
4.4.2. Podchodzenie do egzaminu na prawo jazdy w kontekście korupcji w opinii studentów prawa.....	63
4.4.3. Wybór firmy partnerskiej w kontekście korupcji w opinii studentów prawa....	64
4.4.4. Możliwość załatwienia spraw z funkcjonariuszami państwowymi w kontekście korupcji w opinii studentów prawa.....	65
Wnioski.....	67
Zakończenie.....	69
Spis tabel i rysunków.....	71
Bibliografia.....	73
Załącznik.....	74

Wstęp

Każda myśląca jednostka ludzka zastanawia się nad swoim miejscem w życiu społecznym, kulturowym, a przede wszystkim zawodowym. Kształcimy się, udoskonalamy w różnych dziedzinach po to by spełnić swoje ambicje zawodowe, odnaleźć się w przyszłości w satysfakcjonującym zawodzie oraz zapewnić byt osobom nam najbliższym i od nas zależnym. Chcemy też zaspokoić swoje potrzeby finansowe, żyć na dobrym poziomie ekonomicznym, dlatego też decydujemy się na Studia Wyższe na wybranych przez nas kierunkach. Studiująca młodzież jest przepełniona nadzieją, że w najbliższym czasie spełnią się jej marzenia i będzie mogła je urzeczywistnić.

W dzisiejszych czasach, w naszym demokratycznym kraju, takie nadzieje pozostają tylko niespełnionymi marzeniami. Gospodarka jest w stanie upadku, wiele przedsiębiorstw prywatnych jest likwidowanych, bezrobocie wciąż rośnie i jeśli nic się nie poprawi czeka nas los Argentyny. Wykwalifikowani młodzi ludzie, o wysokim poziomie intelektualnym nierzadko są zmuszani do znalezienia sobie miejsca wśród bezrobotnych. Częste są przypadki, że na odpowiedzialne stanowiska dostają się osoby niewykwalifikowane lecz zamożne, które zazwyczaj nie potrafią podejmować słusznych decyzji i mają negatywny wpływ na rozwój jednostek gospodarczych a tym samym przyczyniają się do obniżenia poziomu gospodarczego kraju. Z roku na rok z budżetu państwa giną w niewyjaśnionych okolicznościach ogromne sumy. Wiele prężnych firm z niewyjaśnionych przyczyn nagle musi zakończyć swą działalność. W różnych placówkach politycznych, naukowych, zdrowotnych, gospodarczych wybuchają finansowe afery, niedociągnięcia. Narzuca się pytanie: Co powoduje taki stan rzeczy? Odpowiedź nie jest trudna. To pieniądź, który stoi na pierwszym miejscu w hierarchii ważności większości z nas, a tym samym niszczy tkankę moralną każdego społeczeństwa. Kryje się za tym też zjawisko dosyć popularne, a mianowicie korupcja, która będzie tematem niniejszej pracy.

Korupcja towarzyszy ludzkości od tysięcy lat, narusza prawa społeczne, ekonomiczne nie tylko biednych i słabych, ale szczególnie ludzi uczciwych, prawych i wrażliwych na krzywdę społeczną. Podkopuje podstawy demokracji, obala praworządność i hamuje rozwój gospodarki. Nie ma dziś w Polsce słowa popularniejszego niż korupcja. Nie ma ugrupowania politycznego lub organu władzy, które nie zorganizowałoby przynajmniej jednej konferencji poświęconej walce z korupcją.

Zjawisko to można rozpatrywać w wielu aspektach, m.in. w aspekcie prawnym, kryminologicznym, socjologicznym, historycznym, ekonomicznym, a także moralnym. Praca niniejsza jest poświęcona korupcji w aspekcie społeczno – psychologicznym. Celem tej pracy jest pokazanie zjawiska korupcji na przykładzie opinii i postaw studentów prawa. Treść pracy zawarta została w czterech częściach. Pierwsza część dotyczy ogólnej charakterystyki korupcji. Jest to rozdział poświęcony definicjom i teoriom korupcji przedstawionych przez różnych autorów książek, historii korupcji, cech, przedmiotów i podmiotów tego zjawiska. Drugi rozdział to uwarunkowania i konsekwencje korupcji, gdzie opisane zostały czynniki przyczynowe, konsekwencje, formy walki z korupcją, omawiane zjawisko w aspekcie biblijno-teologicznym oraz podane zostały przykłady przestępstw łapówkarstwa w Polsce. Rozdział trzeci dotyczy metodologii badań własnych. Opisana została tu metoda badawcza oraz grupa badanych osób, czyli studentów prawa. Część czwarta pokazuje zjawisko korupcji na przykładzie opinii i postaw studentów prawa w świetle przeprowadzonych badań. Ten rozdział pokazuje poziom ogólnej wiedzy studentów prawa na temat korupcji, ich postawy względem niej oraz możliwości uczestniczenia badanej grupy w tym zjawisku.

Praca nie jest formą oskarżenia wobec samych wykonawców korupcji, ani narzędziem walki z taką demoralizacją społeczną. Jest jednostkową refleksją na temat korupcji oraz osobistym sprzeciwem takiego rodzaju patologicznego zachowania. Przedstawia negatywny wpływ na sposoby myślenia młodych ludzi, w rękach której spoczywa przyszły rozwój naszej gospodarki.

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA KORUPCJI

Korupcja jest przejawem przestępczej działalności, nękaącym w większym bądź mniejszym stopniu wszystkie społeczeństwa zorganizowane w państwa. Jest zjawiskiem spotykanym w różnych systemach społeczno-gospodarczych. Bardzo szeroko rozpowszechnione było w starożytności, szczególnie w Rzymie, pleniło się także w średniowieczu. Prawdziwą pożywką dla tego zjawiska stał się od pierwszej chwili istnienia system kapitalistyczny, redukujący kontakty międzyludzkie do stosunków pieniężnych, a także dało się odczuć w społeczeństwach socjalistycznych, kapitalistycznych jak i demokratycznych (Chrustowski T. 1985).

Samo przekupstwo nie wyróżnia się widocznymi znamionami w świecie zewnętrznym. Proces jego wytwarzania obejmuje zarówno przedmiot (narzędzie przekupstwa, sam fakt, że ono nastąpiło) jak i podmiot (wręczających łapówkę oraz odbiorców tych korzyści). Oba podmioty czerpią korzyści z tego faktu, pokrzywdzonym może być państwo, przedsiębiorstwo, organ władzy, urzędy, określona społeczność ludzka.

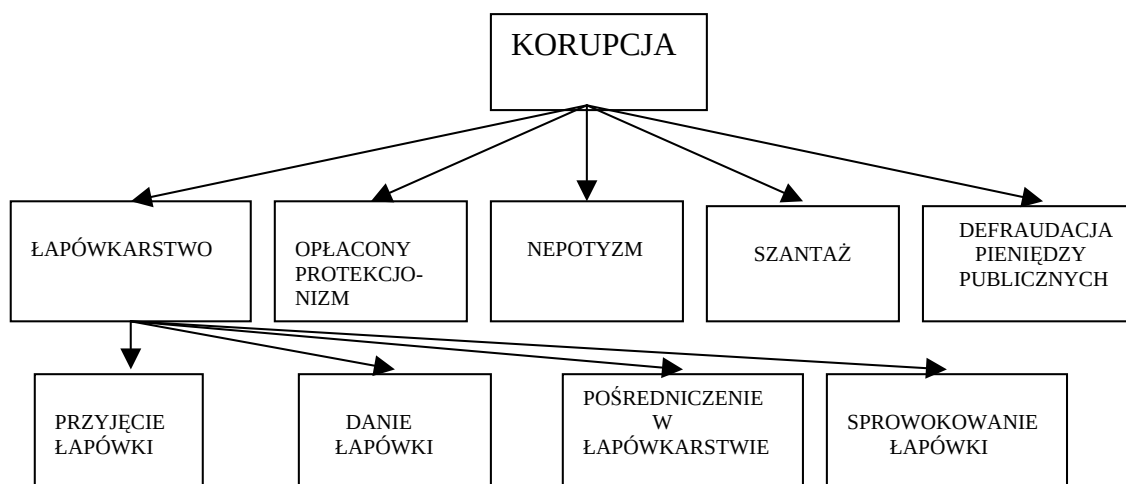
1.1. DEFINICJE I TEORIE KORUPCJI

Poglądy różnych autorów definicji najczęściej sprowadzają się do stwierdzenia, że podstawowym problemem jest nadużywanie stanowiska publicznego w celu uzyskania prywatnych korzyści, który to motyw przejawia się w poszczególnych rodzajach tego zjawiska określonego mianem korupcji (Tkacz A. 2000).

Słownik języka polskiego określa korupcję jako „przyjmowanie lub żądanie przez pracownika instytucji państwowej lub społeczności korzyści majątkowej lub osobistej

w zamian za wykonanie czynności urzędniczej lub za naruszenie prawa”. Według Małej Encyklopedii Prawa korupcja jest to branie (sprzedajność) jak i dawanie (przekupstwo) łapówek i występuje w związku z popełnieniem czynności przez funkcjonariusza publicznego lub osobę powołaną do wykonywania funkcji publicznej.

Pojęcie korupcji jest pojęciem bardzo rozległym, której elementem, oprócz łapówkarstwa, jest opłacony protekcjonalizm, nepotyzm, szantaż, a nawet defraudacja pieniędzy publicznych (Chrustowski T. 1985).

Rysunek 1. Struktura pojęcia korupcji (Chrustowski T. Prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne aspekty łapówkarstwa, 1985)

Jeden z autorów (Tarchalski K. 2000) uważa, że korupcja, w najszerszym rozumieniu, to sfalszowanie jakiegokolwiek stanu początkowego uważanego za idealny lub czysty. W najogólniejszym ujęciu graniczy ona z pojęciem grzechu. Definicja ta jednak, jako zbyt szeroka, nie oddaje specyfiki korupcji. Możliwa do akceptacji, a zarazem ogólna definicja korupcji to niejawne odchylenie od ustalonego porządku lub od ustalonych norm zachowania.

Według Marcola A. (1992) jak wykazują badania socjologiczne, w świadomości społecznej występują dwie interpretacje łapownictwa: rozszerzająca – utożsamiająca praktycznie łapownictwo z wszelkimi nieuczciwymi zachowaniami w społeczeństwie, często tylko pośrednio związanymi z tym zjawiskiem (np. malwersacje gospodarcze, kradzież różnych przedmiotów w zakładach pracy, protekcja, wykorzystywanie stanowiska

służbowego dla osiągnięcia osobistych korzyści), oraz zawężająca – ograniczająca łapownictwo do dawania jakichś, najczęściej wartościowych przedmiotów, w zamian za przekazywanie jakiegoś dobra; jeśli wręcza się pieniądze przed załatwieniem sprawy, uważa się takie działanie z reguły jako praktykę łapówkarską.

Rose-Ackerman Susan (1999) uważa, że korupcja to nadużywanie władzy w celu uzyskania prywatnych korzyści, zaś okazję do zachowań korupcyjnych stwarzają w sektorze publicznym stosunki między przedstawicielstwami.

Inne pojęcia korupcji przedstawiają autorzy zbioru prac społecznych. „Korupcja jest żywym zjawiskiem społecznym i jako takie nie podlega ścisłej definicji projektującej oddającej prawodawcy pełnię możliwości regulacyjnych. Korupcją jest nie tylko zawiedzenie zaufania publicznego w konkretnym przypadku, ale także stworzenie swoim postępowaniem zagrożenia dla zaufania publicznego. Korupcja jest przestępstwem władzy, a może dokładniej przestępstwem osób zaufania publicznego polegającym na podważeniu tego zaufania w opinii publicznej” (Kurczewski J. Łaciak B. 2000 s.157).

Korupcja w obszarze publicznym jest to działanie lub zaniechanie osoby sprawującej funkcję publiczną, w zamian za co najmniej obietnicę korzyści majątkowej, osobistej lub politycznej przez korumpującego lub osoby przezeń reprezentowane (Tkacz A. 2000).

Reasumując, korupcja kojarzy nam się z przyjmowaniem łapówek w związku z pełnieniem funkcji publicznych, udzielaniem łapówek oraz przestępstwem udzielania protekcji polegającej na przyjmowaniu korzyści w zamian za załatwienie sprawy przez osobę powołującą się na wpływy w określonej instytucji.

1.2. HISTORIA KORUPCJI

Literatura przedmiotu wskazuje, że korupcja nęka ludzkość od najdawniejszych czasów organizującego się życia w różnych społeczeństwach, niezależnie od systemu politycznego, gospodarczego, społecznego.

Sam termin „korupcja” pochodzi od angielskiego słowa „corrupt” – niszczyć, „corruption” – zniszczenie, demoralizacja.

O korupcji jest już mowa w Biblii, kiedy to Bóg poucza Mojżesza tymi słowami: „Nie będziesz ulegał przekupstwu, bo ono zaślepia mędrcą i fałszuje słowa sprawiedliwego” (Tkacz A.2000).

W starożytnej Grecji, a konkretnie w Atenach, normy prawne stwierdzały, że sprawowanie urzędu nie może być wykorzystywane w celach prywatnych, sędziowie powinni głosować zgodnie z prawem, bez stronnictwa, po wysłuchaniu obydwu stron i co najważniejsze – bez łapówek. Rzeczywistość bywała inna. Przekupstwem wpływno na oskarżycieli, świadków i sędziów. W Atenach działali tak zwani sykofanci – półprofesjonalni oskarżyciele, którzy pozywali lub też grozili pozwaniem przed sąd. Szantaż taki miał na celu uzyskanie korzyści materialnych w zamian za cofnięcie skargi. O przekupstwo i sprzeniewierzenie powierzonych funduszy państwowych oskarżano polityków. Brak oficjalnych wynagrodzeń powodował, że w zamian za rozmaite przysługi przyjmowano pieniądze, niezbędne do prowadzenia akcji politycznych.

W Rosji carskiej nie sposób wskazać środowiska, grupy zawodowej czy regionu, o którym dałoby się powiedzieć, że nie był objęty korupcją. Przesiąknięta była armia, policja, urzędnicy państwowi (Szcząska K. 1999).

Z kolei w starożytnym Rzymie łapownictwo krzewiąc się bujnie w sądownictwie doprowadzało do podważania jego majestatu do tego stopnia, że wielu Rzymian twierdziło wręcz, że „w Rzymie wszystko jest do kupienia” (Tkacz A. 2000).

Na ziemiach polskich korupcja znana jest od najdawniejszych czasów. Trudno dziś ocenić, na ile była powszechna w staropolskim wymiarze sprawiedliwości, ale na pewno surowo ją potępiano. W czasach saskich najbogatsi byli przesiąknięci korupcją, na sprawiedliwość mogli liczyć procesujący się ubodzy, o ile żadna ze stron nie dała łapówki i sprawa nie zagrażała interesom możnych. Sprzedajni sędziowie byli bezkarni, nic więc dziwnego, że szerzyło się bezprawie, skoro jedyną karą za nieuczciwość były wyrzuty sumienia.

Korupcja, choć w znacznie mniejszym stopniu, występowała też w odrodzonej Polsce. Nasiliło się to w latach 1923-25. Wielu posłów wykorzystywało swoje funkcje jako okazję do powiększenia majątku. We wszystkich urzędach można było spotkać „natrętów z Sejmu”, żądających załatwienia ich spraw osobistych lub ważnych dla ich partii.

II wojna światowa i okupacja szczególnie sprzyjały korupcji. Choć za przestępstwa te groziła kara śmierci, były one zarazem jedyną szansą zapewnienia minimalnych warunków egzystencji lub wręcz przeżycia. Łapówka decydowała o życiu lub śmierci. Uwolnienie z rąk Gestapo kosztowało podobno 10 tysięcy złotych, przy przeciętnej pensji

250 zł urzędnika polskiego. W okupowanej Warszawie łapówki były na porządku dziennym. Dzięki korupcji, konszachtom z wrogiem, wykorzystywaniu specyficznej sytuacji gospodarczej, niektórzy żyli w luksusie i dorobili się znacznych majątków (Szcząska K. 1999).

Korupcja należy do najstarszych przestępstw. Była w starożytnej Grecji, Rzymie, w carskiej Rosji, w dawnej Polsce. Istniała w latach niemieckiej okupacji, ale i w czasach wolności. Mimo upływu lat, zmieniających się ustrojów, mód, wciąż istnieje. Tylko jej nasilenie i formy bywają różne. Różny jest też stopień społecznej akceptacji tego zjawiska.

1.3. CECHY KORUPCJI

Zachowania korupcyjne mają pewne konieczne cechy. Po pierwsze, nie może być korupcji tam, gdzie nie ma rozróżnienia między dobrem publicznym a dobrem prywatnym, obowiązkiem wobec państwa a obowiązkiem wobec rodziny. Rozróżnienie takie musi zostać faktycznie zaakceptowane przez dominujące grupy (elity) społeczne. Korupcja jest zatem produktem rozróżnienia między dobrem publicznym a interesem prywatnym pojawiającym się razem z modernizacją. Po drugie, cechą korupcji jest niejawnosc lub tajność wymiany świadczeń. Jeśli obszar działalności członka danej społeczności podzielimy na obszar działalności publicznej (np. politycznej i administracyjnej) oraz obszar działalności prywatnej (np. ekonomicznej i socjalnej), to każdą niejawną wymianę między tymi obszarami określić można mianem korupcji. Powodem, dla którego wymiana taka przebiega w sposób niejawný, jest brak respektu dla przyjętych norm: wymiana taka jest potajemna, ponieważ gwałci ona publiczne, prawne i etyczne normy i poświęca dobro publiczne na rzecz dobra prywatnego. Chociaż zwyczaj obdarowywania lub wysyłania upominków przypomina niektóre praktyki korupcyjne, to jednak fakt, iż przebiega on w sposób jawny, odcina go zdecydowanie od „podarków” czy „upominków” o niejawnéj naturze, czyli od korupcji.

Ważnym w przypadku praktyk korupcyjnych jest rozróżnianie między świadczeniami korupcyjnymi natury pieniężnej a świadczeniami natury niepieniężnej. W społecznym odczuciu uzyskanie niejawných świadczeń w pieniądzu, a w szczególności w gotówce, jest uważane za bardziej naganne niż uzyskanie świadczeń natury niepieniężnej. Do świadczeń natury niepieniężnej należą np. uzyskane dostępu do rzadkiego towaru,

licencji, pozwolenia, posady, urzędu lub stanowiska, przyspieszenie awansu, „oblaskawienia natury seksualnej”(Tarchalski K. 2000).

Rozumie się, że korupcja normalnie dochodzi do skutku w stosunkach między dwoma lub większą liczbą osób. W wielu przypadkach nie musi to odpowiadać prawdzie. Często korupcja dochodzi do skutku bez porozumienia z innymi. Dla przykładu: „oszczędzanie się”, zaniedbywanie obowiązków, „miganie się”, niewłaściwe korzystanie z własności, sprzeniewierzenie, przemyt, itd. każdy rozpozna jako przejawy korupcji popełnione bez współpracy z innymi.

1.4. KARY ZA PRZEKUPSTWO WEDŁUG KODEKSU KARNEGO

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku (Dz.U. z 1997r. Nr 88 poz.553 z późn. zm.) mówi, że podstawowe regulacje dotyczące korupcji znajdują się w kodeksie karnym. Są to artykuły od 228 do 231. Artykuł 228 mówi, że kto w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę lub takiej korzyści żąda, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. (Kodeks Karny, 1998). Natomiast artykuł 229 brzmi: „Kto udziela lub obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”. W tych artykułach mowa jest o korupcji czynnej i biernej. Osoba pełniąca funkcję publiczną uważana jest za biernego wykonawcę korupcji, czyli za kogoś kto łapówkę przyjmuje, natomiast ten kto udziela korzyści majątkowej lub osobistej spełnia kryteria czynnego wykonawcy korupcji. Kara dla biernego wykonawcy jest większa i wynosi od 6 miesięcy do 8 lat, podczas gdy osoba udzielająca korzyść materialną podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Natomiast poszczególne paragrafy zmniejszają lub zwiększają karę w zależności od mniejszej wagi przestępstwa lub większej wartości korzyści majątkowej.

Artykuł 230 kodeksu karnego określa sankcję pozbawienia wolności do lat 3 za przestępstwo pośrednictwa w załatwieniu sprawy za korzyść majątkową lub jej obietnicę powołując się na wpływy w instytucji państwowej lub samorządu terytorialnego. Natomiast artykuł 231 poświęcony jest przestępstwu urzędniczemu i przewiduje karę pozbawienia wolności do lat trzech za przekroczenie swoich uprawnień lub nie dopełnienie obowiązków.

1.5. RANKING SKORUMPOWANYCH

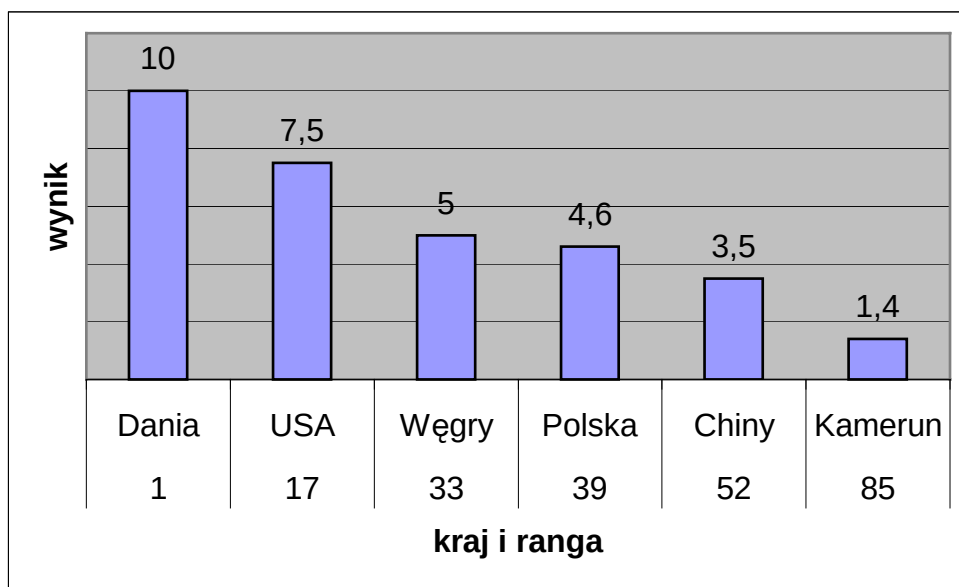
Jedną z organizacji, która zajmuje się publikowaniem dorocznych rankingów krajów najbardziej skorumpowanych jest Organizacja Transparency International (Jawność Międzynarodowa).

Tabela 1. Ranking percepcji korupcji według Transparency International za rok 1998
(Tarchalski K. Korupcja i przywilej, 2000)

Ranga kraju	Kraj	Wynik
1	Dania	10,0
2	Finlandia	9,6
4	Nowa Zelandia	9,4
6	Kanada	9,2
8	Norwegia	9,0
11	Australia	8,7
15	Niemcy	7,9
17	Austria	7,5
17	USA	7,5
21	Francja	6,7
23	Hiszpania	6,1
33	Węgry	5,0
37	Czechy	4,8
39	Włochy	4,6
39	Polska	4,6
46	Brazylia	4,0
47	Słowacja	3,9
52	Chiny	3,5
54	Turcja	3,4
66	Egipt	2,9
69	Ukraina	2,8
76	Rosja	2,4
81	Nigeria	1,9
85	Kamerun	1,4

Lista przedstawionego wyżej rankingu zestawiona została na podstawie osób pracujących dla międzynarodowych firm i instytucji. Ranking tej organizacji przyznaje od

0 do 10 punktów. 0,00 pkt. oznacza, że w kraju tym nie da się załatwić niczego bez łapówki. Z kolei 10,00 pkt. oznacza, że nie ma chętnych do wzięcia łapówki (Strzemiecki R. 1998).

Rysunek 2. Wykres przedstawiający wybrane kraje w rankingu skorumpowanych z 1998, wyniki w skali od 0 do 10 pkt, gdzie 0,00 oznacza, że w kraju nie da się załatwić niczego bez łapówki, 10 pkt - nie ma chętnych do wzięcia łapówki (Źródło własne opracowane na podstawie Tarchalski K. Korupcja i przywilej, 2000)

Lider – Kamerun uzyskał najmniejszą ilość punktów co oznacza, że w kraju tym nie da się załatwić niczego bez łapówki. Natomiast mistrzem fair play w roku 1998 była Dania z wynikiem 10,00 punktów. Warto odnotować, że w kolejnym rankingu percepcji korupcji Transparency International za 1999 rok Polska przesunęła się z pozycji 39 na 44, znalazła się za Węgrami, które przesunęły się w górę (31 miejsce) i Czechami (39 miejsce). Ta tendencja wydaje się być kompromitująca dla naszego kraju.

W Polsce przypadki korupcji ujawniono i nadal ujawnia się bodajże we wszystkich sferach życia publicznego. Potwierdzeniem tego stanu mogą być ogólnopolskie badania opinii społecznej realizowane przez OBOP z porównaniem 1993 i 1999 r. Badani uznali środowisko lekarzy za najbardziej skorumpowane. Szczególnie może niepokoić fakt, że ci którzy powinni leczyć, okazują się najbardziej potrzebującymi leczenia z patologii. Na

drugim miejscu wymieniono policjantów. Następnie urzędników ministerialnych, prokuratorów, sędziów, urzędników poszczególnych szczebli administracji, posłów, urzędników skarbowych i radnych. Najlepiej wypadli urzędnicy bankowi i nauczyciele – jako najmniej podatni na korupcję (Tkacz A. 2000).

Podsumowując możemy stwierdzić, że istota problemu tkwi w klimacie sprzyjającym korupcji na co dzień. Skala i stopień powszechności korupcji jest zwykle funkcja rozwiązań ustrojowych i administracyjnych. Im więcej źle zorganizowanego państwa i nie respektującej prawa administracji – tym więcej korupcji.

1.6. PRZEDMIOT KORUPCJI

Przedmiotem korupcji jest zawsze korzyść, której rozumienie jest różne. Łapówka występuje w korzyści materialnej jak i niematerialnej. Jej przedmiotem może być korzyść majątkowa jak i osobista.

Przez korzyść w sensie przedmiotu łapówki rozumieć należy każde bezpłatne świadczenie udzielającego, do którego funkcjonariusz publiczny przyjmujący nie ma żadnego uzasadnionego prawem roszczenia, i które go lepiej sytuuje pod względem materialnym lub niematerialnym (Chrustowski T. 1985).

Jednym z przedmiotów korupcji jest korzyść majątkowa, która ma charakter materialny. Jest obiektywnie stwierdzalna, efektywna, z reguły dająca się przeliczyć na pieniądze. Łapówka w postaci pieniądza daje większą gwarancję, że przestępstwo nie zostanie ujawnione, a nawet w wypadku jego ujawnienia istnieją większe szanse uniknięcia odpowiedzialności karnej niż wówczas, gdy wręczony został jakiś przedmiot łatwy do identyfikacji (Surkont M. 1999). Jako postać łapówki, korzyść majątkowa, może pochodzić bądź z legalnego źródła, bądź też być rezultatem działania przestępczego.

Kolejnym z przedmiotów korupcji jest korzyść osobista. W niektórych przypadkach może być ona bardziej kusząca niż korzyść majątkowa, i tym chyba kierują się ustawodawcy włączając ją do zespołu znamion przestępstw łapówkarstwa. W wypadku korzyści osobistej chodzi o coś takiego, co nie ma natury materialnej. Jej charakterystyczną cechą jest to, że musi to być korzyść własna, dla samego funkcjonariusza publicznego. Dla kogoś innego nie jest przedmiotem łapówki.

Dla przykładu, korzyściami osobistymi mogą być: wyjednanie awansu, odznaczenia, zaszczytu, tytułu, godności, przyjęcie na uczelnię, wyuczenie języka, zawodu, przyspieszenie przydziału mieszkania, nie ujawnienie okoliczności obciążających, ułatwienie zawarcia wpływowej znajomości itp (Chrustowski T. 1985).

Przedmiot korupcji ulega dalszemu rozszerzeniu przez uznanie, że jest nim, oprócz korzyści majątkowej i osobistej, także obietnica udzielenia tych korzyści. Sama obietnica nie jest jeszcze korzyścią. Funkcjonariusz publiczny żywi zaledwie nadzieję na korzyść, która nie musi się spełnić. Wprawdzie w wypadku przestępstw łapówkarstwa liczy się obietnica, na której spełnienie można liczyć, niemniej jednak składający przyrzeczenie tej treści może po osiągnięciu celu zmienić swój zamiar.

1.7. PODMIOTY KORUPCJI

Szczególnym przypadkiem korupcji jest łapownictwo: czynne (dawanie) i bierne (branie), czyli takie faworyzowanie jakiegoś obywatela przez danego urzędnika, które stanowi wyraźne przekroczenie przepisów prawa karnego. Korupcją są też działania urzędowe, których podmioty kierując się sympatiami osobistymi protegują wybranych, naruszając w ten sposób obowiązującą ich zasadę bezstronności.

Czynnym sprawcą korupcji jest ten kto łapówkę wręcza. Są to tak zwani korumpujący, którzy chcąc coś uzyskać wykorzystują swoje „dojścia” i układy, względnie tworzą takowe albo też przekupują ludzi wpływowych pieniędzmi, podarunkami czy obietnicami rewanżu w przypadku odwrócenia się ról. Przykładem takiej korupcji czynnej może być przekupywanie funkcjonariusza urzędu gminnego w celu uzyskania koncesji na prowadzenie intratnej działalności handlowej w atrakcyjnym punkcie miasta. Jej podmiotem może być każdy obywatel, który ma interes w przyspieszeniu jakiejś sprawy lub w uzyskaniu dla siebie deficytowanego dobra, jeśli tylko okaże się wystarczająco sprytny, zapobiegliwy, przebiegły (Marcol A. 1992).

Przyjmujący łapówkę to sprawcy korupcji biernej. Są to skorumpowani, czyli ci, którzy przyjmują zaproponowany kontrakt, którzy pozwalają się przekupić, względnie przyjmują obietnicę innego rodzaju korzyści i rezygnują z obowiązującej ich bezstronności. Podmiotami korupcji biernej są wyłącznie osoby pełniące jakieś ważne

funkcje społeczne, polityczne, gospodarcze, które decydują o rozdziale deficytowych dóbr lub przywilejów. Są to osoby, od których zależy coś ważnego (Marcol A. 1992).

Konsekwencje korupcji dotyczą najpierw jednostkowych jej podmiotów. Do świadomości wielu jednostek wkrada się niepewność co do sensowności etycznego działania. Wskutek powtarzających się aktów korupcji następuje proces stopniowego obniżania się poziomu moralnego społeczeństwa. Uwiecznione powodzeniem pojedyncze akty korupcji znajdują chętnych naśladowców. Młodzi ludzie biorąc przykład ze swoich rodziców, przełożonych mogą stać się kolejnymi podmiotami korupcji.

2. UWARUNKOWANIA I KONSEKWENCJE KORUPCJI

Rozdział ten poświęcony będzie głębszemu poznaniu zjawiska korupcji. Opisane zostaną czynniki przyczynowe korupcji o charakterze przedmiotowym i podmiotowym oraz konsekwencje jakie niesie za sobą korupcja. Mogą one być moralne, kulturowe, społeczne, polityczne, ekonomiczne i prawne. Korupcja osiąga każdego obszaru życia społecznego i niesie za sobą poważne konsekwencje. Zostanie także przedstawiona biblijno-teologiczna ocena korupcji oraz formy walki z tym zjawiskiem.

2.1. CZYNNIKI PRZYZYNOWE KORUPCJI

Przez czynniki przyczynowe korupcji rozumie się zjawiska i procesy o charakterze przedmiotowym i podmiotowym, sprzyjające popełnianiu przestępstw łapówkarstwa. Co do interpretacji przyczyn łapówkarstwa można odnotować różne poglądy. Wyróżnia się interpretacje jednoczynnikowe (monofaktorowe) i wieloczynnikowe (multifaktorowe). Monofaktorowa interpretacja polega na tym, że wiąże popełnienie przestępstwa łapówkarstwa tylko z jedną przyczyną, np. z niskim uposażeniem urzędników, nie rozwiązana sprawą ich emerytur, niewłaściwym poziomem moralnym reprezentowanym przez ekonomicznych, a przede wszystkim politycznych przywódców społeczeństwa, surowością przepisów karnych, tzw. Odbiciem społecznym (organizm urzędniczy nie reprezentuje wyższego poziomu niż całe społeczeństwo), itp.

Według interpretacji multifaktorowej łapówkarstwo jest następstwem wzajemnego oddziaływania na siebie wielu czynników. Przyczyną może być odchylenie od prawidłowej moralności, a więc nieprzestrzeganie norm moralnych, naruszenie norm przez jednostkę. Przyczyn należy także szukać w niedociągnięciach i brakach tkwiących w systemach społeczno-gospodarczych.

2.1.1. Czynniki o charakterze przedmiotowym

Społeczeństwo współczesne jest społeczeństwem typu organizacyjnego. Prawie każda dziedzina życia jest przez państwo organizowana i podlega kontroli. W związku z tym większość kontaktów międzyludzkich odbywa się w różnych instytucjach, biurach, urzędach i ma charakter rzeczowy. Do takich form życia społecznego, wymagających dojrzałości społecznej i emocjonalnej, nie wszyscy ludzie są już dostatecznie przygotowani w zakresie umiejętności, jak i postaw. Dlatego niekiedy kalkulacja zajmuje miejsce bezinteresownej życzliwości. Stosunki ludzkie ulegają nadmiernemu procesowi merkantylizacji. W tych warunkach pojawiają się w kontaktach międzyludzkich różne załamania, konflikty, destruktywne formy współżycia i współpracy, których drastycznym przejawem jest korupcja.

Jako jeden z czynników przyczynowych korupcji o charakterze przedmiotowym wyróżnić należy błędnie pojęty interes, przez który rozumie się zarówno samą potrzebę, jak i warunki oraz środki prowadzące do jej zaspokojenia. Chodzi tu o potrzeby, które są szkodliwe dla interesu społecznego np. ukrycie faktu przestępstwa, sfałszowania dokumentów, prowadzenia życia ponad możliwości wynikające z uzyskiwanych legalnie dochodów. Droga obrona przez sprawcę, mająca doprowadzić do zaspokojenia owych potrzeb, jest w danych warunkach zawsze społecznie szkodliwa. Skłania go do tego sam charakter potrzeby, towarzyszące okoliczności lub też przymuszenie. Udzielając korzyści sprawca, w sposób sprzeczny z prawem, stara się usunąć przeszkody na drodze do zaspokojenia potrzeby.

Znaczącym czynnikiem w genezie przestępstw łapówkarstwa jest przymuszenie, które przybiera różne formy. Najczęściej spotykane to wykorzystanie sytuacji i zależności, żądanie, uzależnienie, podżeganie.

Zjawisku korupcji z reguły towarzyszy jakaś trudność, np. w zaopatrzeniu w niezbędne surowce, w zbyciu mało atrakcyjnych produktów, w uzyskaniu dobrze płatnej pracy, w nabyciu przedmiotów deficytowych, w dostaniu się na wyższą uczelnię, w uzyskaniu różnych zezwoleń (na prowadzenie działalności handlowej, usługowej) itp. Źródłem takich lub innych trudności są najczęściej występujące braki, niedostatki. Stanowią one grunt dla przekupstwa. Trudności występowały, występują i będą występować. Różny może być ich zasięg, różne stopnie nasilenia, a przede wszystkim różny sposób ich pokonywania. Osiągnięcia wychowawcze w zakresie kształtowania dojrzałych postaw społecznych, obywatelskich, likwidacji społecznych nawyków oraz

destruktywnych form współżycia społecznego, wszystko to nie może pozostać bez wpływu na sposoby pokonywania trudności.

U źródeł różnego zła, w tym także łapówkarstwa, leżą niejednokrotnie niedostatki organizacyjne. Nie można powiedzieć, aby organizacja była mocną stroną w pracy naszych przedsiębiorstw, instytucji państwowych i społecznych. Najbardziej aktualnym przejawem patologii społecznej instytucji jest biurokracja w jej wynaturzonej postaci. Przez formy biurokratyczne zjawiska ujemne mogą przekształcić się w czynniki wpływające na kształtowanie sytuacji kryminogennej przestępczości łapownicznej.

Korupcyjny charakter ma też funkcjonowanie klik, przez które rozumieć należy nieformalne grupy społeczne, mające cele niezgodne z celami instytucji, w ramach której powstają. Kliki tworzą się dość często na zasadzie wspólnej przynależności do jakiejś komórki służbowej lub zajmowania zbliżonych hierarchicznie stanowisk. Klika będzie na przykład grono personelu kierowniczego „żerującego na przedsiębiorstwie”, zagarniającego dla siebie bezprawne korzyści, także grupa pracowników podległych, zabiegająca o zapewnienie sobie wysokich zarobków w drodze łapówkarstwa.

Przyczynami wspomagającymi korupcję są niewłaściwa polityka kadrowa oraz brak skutecznej kontroli. Społeczeństwo nasze jest społeczeństwem otwartym. Droga awansu stoi otworem przed każdym człowiekiem ideowym, zdolnym, wykształconym. Jednakże struktura życia społecznego oraz psychologiczne mechanizmy awansu nie zawsze ułatwiają pięcie się w górę jednostkom wartościowym. W rywalizacji o awans niestety wygrywa niekiedy osobnik nie najlepszy, lecz najsprytniejszy oraz najbezwzględniejszy. Spotyka się więc na stanowiskach dostarczających okazji do popełnienia przestępstw łapówkarstwa (np. w aparacie kontroli) ludzi niesprawiedliwych, nieuczciwych, zachłannych, karierowiczów, ludzi o wypaczonych potrzebach, których zaspokojenie jest sprzeczne zarówno z indywidualnym interesem danej osoby, nawet interesem społecznym. Duże znaczenie ma również tolerancyjny stosunek osób sprawujących funkcje kierownicze do popełnionych przestępstw łapówkarstwa. W ten sposób powstaje atmosfera korupcji w danej instytucji (Chrustowski T. 1985).

Czynnikiem przyczynowym korupcji, na który warto zwrócić uwagę, jest też wadliwa ewidencja wartości materialnych. Ewidencja i związana z nią dokumentacja stanowią podstawowy instrument kontroli. Wadliwe prowadzenie sprawia, że istnieje łatwość i prostota osiągnięcia przestępnego rezultatu, a także możliwość ukrycia bez większych trudności śladów przestępstw.

2.1.2. Czynniki o charakterze podmiotowym

Zwracając uwagę na czynniki związane z osobowością przestępcy zwraca się uwagę na przyczyny, które doprowadziły go do popełnienia konkretnego przestępstwa. Należy zaznaczyć, że w przypadkach korupcji rola czynnika materialnego nie może być znaczna, ponieważ uposażenie funkcjonariuszy publicznych powinno zabezpieczać potrzeby w miarę dostatniego życia. Doświadczenie natomiast poucza, że kto w ogóle nie ma nic do oferowania, ten nie może przekupywać. Dlatego też w wielu przypadkach sprawcami przekupstwa stają się dobrze sytuowani przedstawiciele tzw. inicjatywy prywatnej.

Korupcję można traktować jako przejaw niskiej kultury współżycia i współpracy. Kultura środowiska kształtuje osobowość ludzi wchodzących w skład określonego systemu, wszczepia im konkretne wartości, nakierowuje ich aspiracje, podporządkowuje ich postępowanie normom społeczno-obyczajowym, podsuwa im wzory osobowe do naśladowania. W przypadkach przestępstw łapówkarstwa widoczna staje się dysharmonia wynikająca z dysproporcji kwalifikacji zawodowych i moralnych pracowników w stosunku do wykonywanych przez nich zadań służbowych, a w szczególności niekomplementarność w relacji: kwalifikacje zawodowe – kwalifikacje moralne – zadania służbowe.

Składnikiem kultury jest wykształcenie. Poziom wykształcenia sprawców przestępstw korupcyjnych, to ze względu na wymagania służby publicznej, znajduje się powyżej średniej.

Duże znaczenie ma poziom kultury moralnej. Ten czynnik nierzadko decyduje o życiu człowieka, o charakterze jego postępowania, a niekiedy o konkretnych czynach. Fakt popełnienia przestępstwa łapówkarstwa jeden raz wskazuje na wystąpienie u sprawcy negatywnych cech moralnych, zaś popełnianie tych przestępstw przez danego sprawcę wielokrotnie wskazuje na to, że te negatywne cechy moralne są już u niego głęboko zakorzenione. Każdy przypadek sprzedajności od strony moralnej jest przejawem braku uczciwości funkcjonariusza publicznego przede wszystkim wobec państwa.

Postępowanie zgodne z prawem jest w pewnym stopniu uwarunkowane znajomością prawa. Jednakże mimo znajomości przepisów prawa występują przypadki braku ich poszanowania ze strony konkretnych osób. Drastycznym przykładem będzie przyjęcie łapówki za czynność sprzeciwiającą się ustawie.

Zagmatwany system prawny, niejasność, nieprzejrzystość, nadmiar przepisów prawnych, sprawiają, że często spryt więcej znaczy w załatwieniu sprawy niż należyte rozumienie problemu społecznego i znajomość prawa. Drogę postępowania, zamiast przepisów, wyznaczać może wówczas naśladowanie uwieczzonego powodzeniem zachowania, nawet jeżeli zachowanie to pozostawałoby w kolizji z normami prawa (Chrustowski T. 1985).

Reasumując uwagi zawarte w rozdziale dotyczącym czynników przyczynowych korupcji, stwierdzić należy, że korupcja znajduje dla siebie pożywkę we wszystkich ustrojach społeczno-gospodarczych. Zachowanie człowieka nigdy nie jest określone przez jakąś jedną przyczynę i bez udziału innych czynników nie miałby dużej siły oddziaływania.

2.2. KONSEKWENCJE KORUPCJI

Konsekwencje korupcji dotyczą najpierw jednostkowych jej podmiotów. Do świadomości wielu jednostek wkrada się niepewność co do sensowności etycznego działania, owo zabójcze „nie warto”, paraliżujące moralne siły oporu. Interes własny jako motor rozwoju gospodarczego, jako możliwy do uzgodnienia z dobrem wspólnym motyw ludzkiego postępowania, wynaturza się w stałe szukanie siebie. Wszelka solidarność zostaje zniszczona (Marcol A.1992).

Rezultatem skorumpowania społeczeństwa są szkody mentalne: pogrzebanie bezpieczeństwa prawnego, naruszenie wiarygodności państwa i jego władz oraz obniżenie się kultury politycznej. Społeczeństwo ogarnia kryzys moralny. Antywartości wywołują coraz mniej oburzenia. Niełatwo wstrząsnąć opinią publiczną, staje się ona coraz mniej wrażliwa.

2.2.1. Konsekwencje moralne i kulturowe

Podstawowym efektem rozprzestrzeniania się korupcji jest spadek standardów etycznych społeczeństwa, zanik wzajemnego zaufania osób uczestniczących w obrocie społecznym i ekonomicznym, redukcja kapitału społecznego. Korupcja prowadzi do

nabrzmienia problemu hazardu moralnego (tj. przesuwania spłaty dobrowolnie zaciągniętych zobowiązań na innych).

Wiele jej następstw ma perwersyjny charakter. Na przykład, wręczanie łapówek w celu przyspieszenia uzyskania pozwolenia prowadzić będzie do jeszcze wolniejszego tempa wydawania pozwoleń w celu „zgarnięcia” wyższych łapówek. Korupcja prowadzić będzie do obniżenia etyk pracy, skoro zaniedbanie i zwłoka popłacają. Długoletnia korupcja prowadzi do sytuacji, w której zaniedbanie i zwłoka stają się sposobem życia, cechą charakteru narodowego. W takiej sytuacji nawet prywatyzacja (np. szpitali państwowych) nie musi oznaczać natychmiastowego zaniedbania z kulturą i zwłoki.

Efektom długofalowych nieetycznych zachowań, które stoją u podstaw korupcji, będzie premiowanie sukcesem bezwzględności, niemoralności, chamstwa i skandalu. Przewidział to ponad półtora wieku temu wielki klasyk francuski: „To, czego należy się obawiać, to nie niemoralność ludzi wielkich, ale tego, że niemoralność może prowadzić do wielkości. ...w ten sposób śliski stosunek zawiązuje się między pojęciami podłości oraz władzy, niegodności i sukcesu, użyteczności i dyshonoru” (Tarchalski K. 2000).

Zanik zaufania w społeczeństwie dąży do podziału społeczeństw dotychczas jednolitych i w miarę zintegrowanych, do dezintegracji społecznej. W tym celu skorumpowane elementy nowego systemu mogą odkurzać i wykorzystywać stare, w znacznym stopniu nominalne podziały (np. etniczne, religijne) w celu pogłębienia (skorumpowanej) lojalności wewnątrzgrupowej. Ostatnie wydarzenia związane z rozpadem Jugosławii stanowią dobry przykład tego procesu.

2.2.2. Konsekwencje społeczne

Środowisko korupcyjne utrwała lub pogłębia przywileje i nierówności społeczne. Zwiększa ono władzę wysoko postawionych w hierarchii politycznej, łącznie z władzą implikowania i szantażu, ponieważ praktycznie prawie każdy może stać się obiektem uwikłania lub szantażu (Tarchalski K. 2000).

Korupcja redukuje mobilność społeczną. Udział stosunków pokrewieństwa, powinowactwa, przyjaźni, znajomości zwiększa się kosztem stosunków „na odległość ręki”. Przezrystość stosunków rynkowych opartych na wydajności i mobilności spada. Osobnicy raczej lepiej usytuowani niż lepsi pną się w górę skali dochodu i znaczenia, osobnicy wydani, inteligentni i lepsi stoją w miejscu lub opadają w dolne rewiry skali dochodów i znaczenia. Ograniczona lub perwersyjna mobilność społeczna nie dostarcza

dobrych prognoz dla przyszłych sukcesów ekonomicznych lub integracyjnych krajów oddających się korupcji.

2.2.3. Konsekwencje prawne

Korupcja, korodując w społeczeństwie szacunek dla prawa, stwarza zapotrzebowanie na wzrost regulacji prawnej obrotu gospodarczego, na rozmyślne używanie przez biurokrację nieprecyzyjnego, poddającego się różnym interpretacjom języka, na tworzenie luk prawnych. Korupcja kompromituje ideę konkurencji oraz konkurencyjności, ponieważ sukcesu w środowisku skorumpowanym nie można osiągnąć nie uczestnicząc w praktykach korupcyjnych. Zawód kupca lub przedsiębiorcy kojarzy się z nieczystymi interesami, oszustwami i ofertami łapówek. Odbiera to legitymację moralną systemowi rynkowemu (Tarchalski K. 2000).

Na dłuższą metę najbardziej szkodliwą konsekwencją korupcji jest prawdopodobnie erozja pewności prywatnych praw własności. Ponieważ inwestorzy liczą się z możliwością korupcyjnego działania menadżerów, liczą się też z możliwością ubytku ich substancji majątkowej, dlatego w kraju skorumpowanym skłonność do inwestycji, a może także do oszczędzania będzie niższa niż w środowisku pozbawionym korupcji. Raz utrwalona korupcja może ułatwiać argumentację o nieefektywności systemu rynkowego, o niewydajności i niesprawiedliwości kapitalizmu, o potrzebie rozwiązań socjalistycznych itd.

2.2.4. Konsekwencje ekonomiczne i polityczne

W często spotykanym przypadku obecności korupcji w procesie przyznawania rządowych kontraktów, koszty inwestycji i produkcji rosną, ponieważ obejmują między innymi transfery łapówkowe, niewygodę ukrytej akcji w ewentualnej transakcji wiązanej, konsekwencje zatwierdzenia nieoptymalnych parametrów i w rezultacie: redukcję efektywności zainwestowanych środków, spadek wydajności produkcji. Korupcja prowadzi również do dekoncentracji i despecjalizacji skorumpowanych: potrzeba prowadzenia podwójnej księgowości, potrzeba ponoszenia kosztów utrzymania tajemnicy nielegalnych transakcji przez długi okres czasu. Rosną koszty transakcji. W końcowym rezultacie tempo wzrostu gospodarczego maleje. Co więcej, w miarę wzrostu stopnia

skomplikowania i wydajności gospodarki, negatywne efekty korupcji stają się coraz bardziej dokuczliwe.

Korupcja procesu inwestycyjnego powoduje, że poszczególne projekty okazują się nadmiernie rozbudowane lub nieekonomiczne z uwagi na fakt, że realizacja wielkich projektów oznacza wzrost dochodów z łapówek. Wybór pada często na bardziej kosztowne i ponad potrzebę skomplikowane projekty, ponieważ zwiększa to podstawę dochodów korupcyjnych, a nawet umożliwia redukcję „stopy korupcji” (tzn. stosunku wielkości łapówki do rozmiarów transakcji). Powstaje droga prowadzona do nikąd, szkoła lub szpital rozpoczęty, lecz nigdy nie skończony. Jediną przyczyną budowy tych obiektów była bowiem potrzeba otrzymania łapówki przez urzędnika w potrzebie, finansowana po części z podatków.

Ten rodzaj korupcji utrudnia także ewentualnej opozycji politycznej czy mediom kalkulację wysokości odpowiedniej łapówki – z uwagi na specyfikę i unikalność transakcji brak jest substytutów na rynku, towar nie ma zatem ceny rynkowej. Dlatego natknięcie się na wysokie współczynniki kapitał-praca (uzbrojenia siły roboczej) świadczyć może o sekwencji transakcji korupcyjnych. Ubocznym efektem nadmiernych inwestycji jest wznoszenie wysokich barier wejścia na rynek przez ewentualnych konkurentów. W efekcie intensywność konkurencji spada.

Z perspektywy problemu inwestowania od strony sektora publicznego korupcja może z początku przyczynić się do wzrostu inwestycji publicznych kosztem inwestycji prywatnych, ponieważ urzędnicy decydujący o inwestycjach publicznych pragną, przy okazji, upiec swoją pieczeń. Na dłuższą metę jednak rozmiary inwestycji publicznych kurczą się na rzecz zwiększonych wydatków bieżących z budżetu, z powodu braku środków publicznych. W skorumpowanym środowisku niepewności prawnej infrastruktura fizyczna (sieć telefoniczna, bankowa, sieć kanalizacyjna, gaz, elektryczność, sieć dróg, mostów, ochrona środowiska itd.) popada w zaniedbanie, a superstruktura duchowa państwa (szkolnictwo wszystkich szczebli, szpitale i ochrona zdrowia itd.) ulega erozji.

Pozałowania godny stan infrastruktury, z kolei, stwarza potrzebę inwestowania. Inwestorzy stawiają warunki, domagając się ulg podatkowych, protekcji, przywilejów, specjalnych sfer i warunków. Rząd nie ma dużego wyboru i ulgi takie przyznaje. Wpływy budżetowe maleją coraz bardziej. Błędne koło zaniku infrastruktury i wpływów budżetowych zamyka się.

Korupcja, w połączeniu z efektem hazardu moralnego, prowadzić może także do niskiej efektywności inwestycji, ponieważ inwestorzy podejmują nierentowne projekty

w nadziei na wykup przez państwo lub instytucje międzynarodowe (MFW, Bank Światowy). W długim okresie prowadzić to może do kryzysów ekonomicznych, jak to miało niedawno miejsce na przykład w krajach Dalekiego Wschodu (Indonezja, Tajlandia, Malezja, Korea Południowa itd.).

Związki korupcji z nadmiernymi rozmiarami projektów inwestycyjnych nie oznaczają jednak, iż korupcja sprzyja wzrostowi nakładów inwestycyjnych. Wręcz przeciwnie, rozmiary nakładów inwestycyjnych okazują się niższe niż optymalne, z uwagi na wysokie koszty łapówek i zwłokę. Koszty związane z arbitralnymi – ponieważ nie określanymi tylko przez kryteria ekonomiczne – inwestycjami oznaczają marnotrawstwo kapitału, w tym przychodów z bogactw naturalnych, oznaczają w najlepszym przypadku redukcję możliwego do osiągnięcia wzrostu gospodarczego.

W konsekwencji korupcja nie może nie wywrzeć negatywnego wpływu na równowagę zewnętrznych obrotów kraju. Mniej kapitału przypływa, z uwagi na złą opinię, więcej kapitału odpływa, poszukuje się bowiem lokat bardziej bezpiecznych i mniej narażonych na arbitralność urzędników. Wpływy z eksportu są mniejsze od potencjalnych, z uwagi na korupcyjne wynegocjowanie cen niższych od cen światowych (i zdeponowanie ewentualnej różnicy w zachodnim banku). Wyплаты z tytułu importu są większe od możliwych, a z tego samego powodu ujawniają się potrzeby posiadania konta w kraju „bezpiecznym” (nieskorumpowanym).

Korupcja powoduje także niewydajne wykorzystywanie brudnych pieniędzy. Na przykład, eksport sum uzyskanych z łapówek jest formą ucieczki kapitału lub praniem brudnych pieniędzy. Bilans płatniczy takiego kraju cierpi. Skorumpowani – dobrze znając naturę systemu finansów publicznych i prawnych swego kraju – nie mają zaufania do swojego kraju, dlatego wywożą brudne pieniądze za granicę. Wreszcie należy odnotować, że korupcja w sferze gospodarczej wiąże się ściśle z udziałem szarej, nieoficjalnej gospodarki w dochodach kraju (Tarchalski K. 2000).

Jeśli chodzi o konsekwencje polityczne, to korupcja obniża jakość „systemu rządzenia”. Redukuje ona lub usuwa legitymację rządów, szczególnie dyktatorskich. Wywiera zatem w dłuższym okresie efekt politycznie destabilizujący.

Często pomijanym rezultatem korupcji jest negatywny efekt, jaki korupcja wywiera na próby racjonalizacji struktury politycznej państwa. Rozpowszechnienie korupcji „w terenie” – tj. na szczeblu powiatu i gminy – utrudnia lub nawet uniemożliwia efektywna decentralizację lub federalizację państwa. Korzyści decentralizacji administracyjnej

struktury państwa mogą bowiem zostać z nawiązką skompensowane stratami społecznymi powstałymi w wyniku działania korupcyjnych układów „w terenie”.

2.3. BIBLIJNO-TEOLOGICZNA OCENA KORUPCJI

O korupcji jest już mowa w Biblii, kiedy to Bóg poucza Mojżesza tymi słowami: „Nie będziesz ulegał przekupstwu, bo ono zaślepia mędrca i fałszuje słowa sprawiedliwego”.

Próba oceny zjawiska korupcji z punktu widzenia biblijno-teologicznego jest zadaniem tak samo koniecznym jak i trudnym. Słuchając dzisiejszych dyskusji w parlamencie i obserwując życie społeczno-gospodarcze nie można pozbyć się wrażenia, iż w zasadniczych kwestiach społeczno-gospodarczych głosy teologów-moralistów powinny być donośniejsze. Odczytując orędzie Objawienia poprzez znaki czasu nie można zwątpić w orientującą moc Słowa Bożego na wszystkich poziomach życia.

Uwzględniając szerokie znaczenie korupcji oraz specyfikę tradycji judeo-chrześcijańskiej w traktowaniu tego tematu, skoncentrować się należy na następujących problemach: sprawiedliwość i chciwość w biblii oraz teologiczne podstawy porządku społecznego.

Bardzo często w Starym Testamencie chwaleni są sędziowie sprawiedliwi, a ganieni ci, którzy sądzą stronnictwo na niekorzyść biednych. Wiele miejsca zajmuje w Piśmie świętym walka z duchem kapitalizmu, a więc dążeniem do łatwego bogacenia się, z wyzyskiem handlowym, a zwłaszcza z różnymi rodzajami lichwy, a więc zarówno z lichwą kredytową, jak handlową, zwłaszcza żywnościową. Stary Testament bardzo mocno podkreślał negatywną cechę człowieka – chciwość. „To ona doprowadza sprzedawcę do fałszowania wagi, do wyciągania pieniędzy w każdej sytuacji; człowieka bogatego do wymuszenia okupu, zagarniania majątków, do wykorzystywania biednych; rządcę oraz sędziego do wymuszania łapówek za łamanie prawa” (bp Romaniuk K. 1990, s.116).

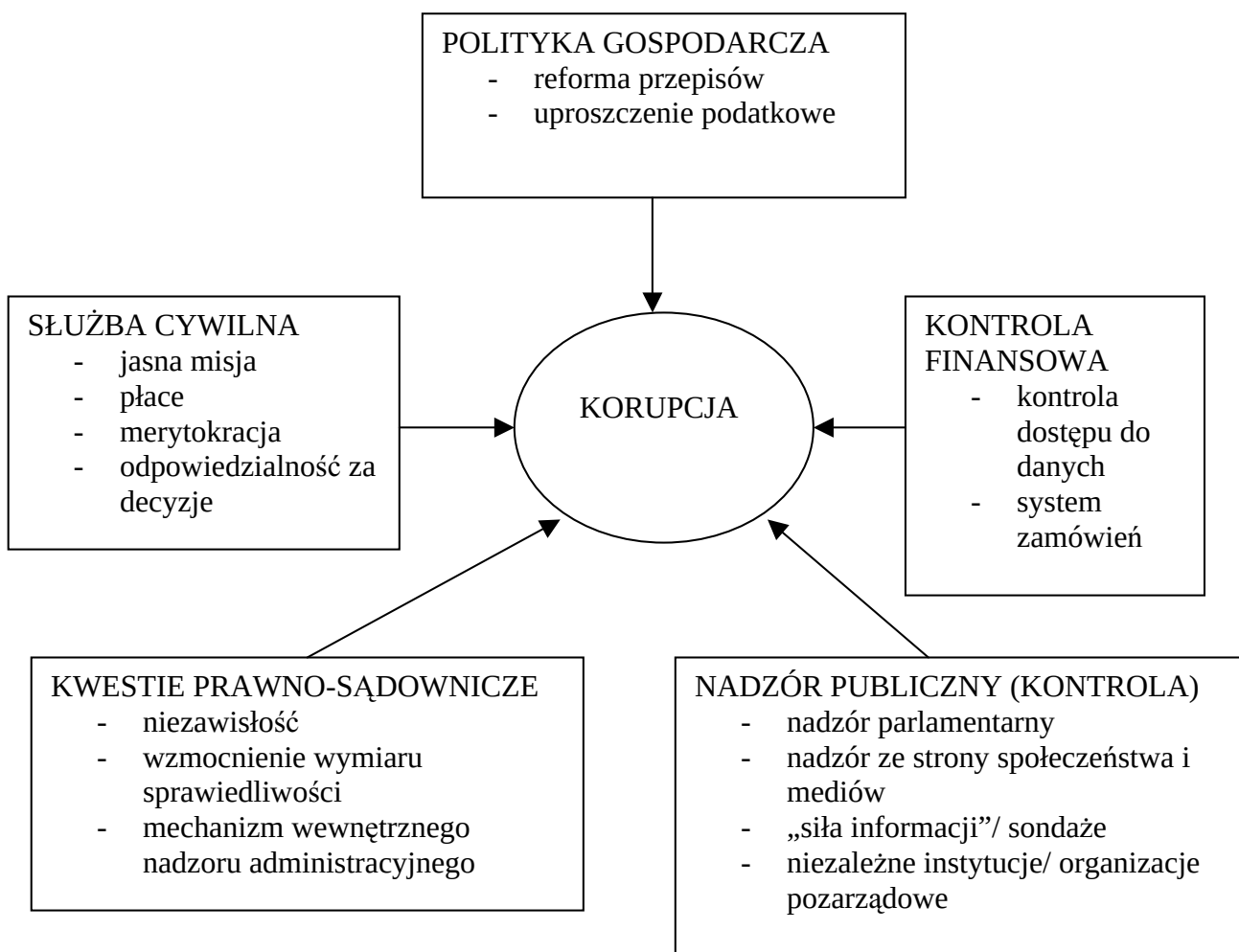
Z tradycji prorockiej wypływa Jezusowe „biada bogactwu” i ocena bogactwa w kategorii grzechu. Według Biblii chciwość polega na pragnieniu powiększenia stałego majątku, nawet kosztem drugiego człowieka, i na przywarcu przez skapstwo do dóbr już posiadanych., człowiek chciwy skazuje się na potępienie. Zwracając uwagę na biblijny obraz porządku społecznego nie można zapomnieć o historyczności każdego samorozumienia człowieka. Orędzie Boże spotyka człowieka dążącego do sprawiedliwości i wyzwolenia od lęku i chciwości. Problemem pozostaje do dzisiaj skorelowanie wysiłku

samorozumienia człowieka z objawiającym się słowem Boga. W naszym przypadku, gdy chcemy zarysować postawy ustroju społeczno-ekonomicznego, który zapobiegałby korupcji, należy zapytać o wymiar teologiczny praw człowieka. O ile z jednej strony prawa człowieka nie mogą być ujęte jako dogmaty religii cywilnej, to z drugiej strony praktyka życia społecznego dowodzi, iż różne systemy społeczno-gospodarcze mają tendencje do akcentowania niektórych praw i pomijania innych. Najogólniej prawa te można podzielić na trzy grupy; prawa i wolności osobiste, prawa polityczno-publiczne, prawa ekonomiczno-socjalno-kulturowe (Marcol A. 1992).

Analizując dzisiaj problem korupcji w sensie szerokim – trzeba zdać sobie sprawę, że najtrudniejszym problemem pozostaje zharmonizowanie wolności i równości w praktyce społecznej. Potrzebna jest tu integralna wizja osoby, zakładająca wolność, równość i uczestnictwo człowieka w życiu społecznym, jak też odpowiedni zespół instytucji i ustaleń prawnych, które umożliwiają harmonię niezbywalnych praw jednostki z dobrem wspólnym, zakładającym pojęcie obowiązku.

2.4. FORMY WALKI Z KORUPCJĄ

Z literatury przedmiotu wynika, iż nawet najlepsze rozwiązanie prawne oraz zaangażowanie organów ścigania bez silnej woli i poparcia społecznego nie wystarczają do przeciwdziałania korupcji i że zależy ona od tych przestępstw, na które tzw. „podatność społeczna” jest znaczna.

Rysunek 3. Wszechstronna strategia walki z korupcją (źródło: Tkacz A. Integracja RP z Unią Europejską, 2000).

Jednym z kierunków systemu zapobiegania przestępczości łapówkarstwa jest efektywny rozwój gospodarczy i stała poprawa życia narodu. Powoduje to eliminację, a przynajmniej ograniczenie, pewnych faktów z egzystencji gospodarczej, które zalicza się

do zespołu czynników sprzyjających do popełnieniu przestępstw łapówkarstwa. W trakcie rozwoju gospodarczego mogą zacząć funkcjonować różne elementy antyłapówkarskie. Szczególnie ważne są te, które mają wpływ na tzw. Czystość życia publicznego, jak na przykład pozytywny stosunek do grupy rządzącej, duma z wykonywanej pracy, ze służby dla narodu, do którego się należy itp.

Zapobieganie przestępstwom łapówkarstwa, chociażby ze względu na charakter tych przestępstw, wymaga pozostającego na odpowiednio wysokim poziomie wychowania państwowego. Chodzi bowiem o przeciwdziałanie zjawisku, które godzi przede wszystkim w interesy państwa. Trzeba mieć szacunek dla państwa, aby występować w obronie jego interesów.

Kolejnym kierunkiem systemu zapobiegania korupcji jest przestrzeganie przez funkcjonariuszy publicznych zasad etyki zawodowej. Pewną poprawę w tym zakresie można byłoby osiągnąć przez stworzenie warunków do prawidłowego funkcjonowania, znanej w zawodzie urzędniczym, zasady uczciwości i rzetelności.

Zapewnienie wysokiej efektywności procesu wykrywania przestępstw łapówkarstwa jest bardzo ważnym elementem zwalczania korupcji. Codzienna praktyka organów ścigania uzasadnia tezę, że każde przestępstwo będzie wykryte i za każde trzeba będzie ponieść odpowiedzialność (Chrustowski T. 1985).

Czynniki sprzyjające popełnianiu przestępstw łapówkarstwa często, tak czy inaczej, związane są z niedostatkami występującymi w pracy instytucji. Najwięksi wrogowie korupcji w administracji to prawidłowy przebieg pracy oraz wiarygodne, dokładne oraz zgodne z prawem prowadzenie spraw.

2.5. PRZYKŁADY PRZESTĘPSTW ŁAPÓWKARCTWA W POLSCE

Korupcja to zjawisko wiążące się z nadużywaniem urzędu publicznego dla korzyści materialnych lub osobistych. Osoby w nią zamieszane wykorzystują środki budżetowe a nawet majątek publiczny dla prywatnych korzyści. W Polsce miały miejsce różne afery korupcyjne, w które zamieszane były osoby publiczne i znane.

Jedną z takich afer jest przykład korupcji na Poczcie Polskiej, o której pisze Rzeczpospolita (2002): „Na trzy miesiące trafił do aresztu Jacek T., były dyrektor generalny Poczty Polskiej. Mokotowska prokuratura postawiła mu zarzut przyjęcia 20 tys.

zł łapówki. Aresztowany jest także lobbysta Michał W., podejrzany o wręczanie łapówek w zamian za kupno przez Poczta płyt Arki Noego od firmy żony Bogusława Bagsika. Jacek T. był uważany za menedżera związanego z AWS. Do Poczty Polskiej trafił na początku 2000 roku. W mediach było głośno o jego konflikcie z ministrem łączności Tomaszem Szyszka. Do prasy przeciekły wówczas informacje m.in. o zarzutach, które nawzajem wobec siebie wysuwali. Minister miał się tłumaczyć z kwestii związanych z prywatyzacją Banku Pocztowego, natomiast dyrektor Poczty z dziwnych przedsięwzięć; m.in. chodziło o umowy z firmą kontrolowaną przez Bagsika i zatrudnianie osoby, której syn, bezpośrednio powiązany z warszawskimi gangami, regularnie bywał w budynku Poczty, załatwiając tam podejrzane interesy. Ponadto kontrowersje wzbudzały przetargi ogłaszane przez Poczta i podpisywanie wielomilionowych kontraktów w krótkim czasie”.

Czasopismo „Służba Zdrowia” (2000) pisze o korupcji występującej w obszarze służby zdrowia w ten sposób: „Tymczasem ochrona zdrowia w Polsce, z racji swej specyfiki (przenikanie się sektora publicznego i prywatnego, decydujący udział środków publicznych w obrocie rynkowym, przyspieszona - po latach zastoju - transformacja systemu, której nie towarzyszą precyzyjne regulacje prawne, powszechna uznaniowość - bez jawności, norm, standardów, stawek itp., łatwość osiągania dużych korzyści przy minimalnym ryzyku wykrycia sprawcy nadużyć i jeszcze mniejszym - osądzenia go oraz ukarania, przyzwyczajenie do przyjmowania "dowodów wdzięczności" i in.) - stanowi doskonałe podłoże, na którym wszędzie na świecie krzewi się korupcja, uniemożliwiają poprawę sytuacji ekonomicznej oraz stanowiąc zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego”.

O korupcji pisze także „Gazeta Wyborcza” (2000). W artykule „Stołeczne samobranie” możemy dowiedzieć się, że „Młodzi ludzie, źle przygotowani do polityki, którzy robią szybkie kariery, kończą z przetrąconym kręgosłupem moralnym. Mamy w samorządzie warszawskim wiele takich przykładów...”. Redaktorzy gazety prowadzą wywiad z ówczesnym prezydentem Warszawy Pawłem Piskorskim o problemach związanych z korupcją w Warszawie. Dowiadujemy się, że Raport Banku Światowego stwierdza, że wielu warszawskich radnych prowadzi działalność gospodarczą, wykorzystując majątek komunalny. Prezydent oświadczył, że bez zmiany ustroju Warszawy trudno poprawić skuteczność zarządzania i walczyć z korupcją.

„Polityka” (2000) pisze, że jednym ze środków antykorupcyjnych miała być ustawa o ograniczeniu działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne. Z raportu Najwyższej Izby Kontroli, która po raz pierwszy skontrolowała stosowanie ustawy,

wynika, że ta idea utonęła w powszechnej grze pozorów. W 1994 roku ogłoszono listę na której znalazło się 90 nazwisk osób, które naruszyły ustawę antykorupcyjną (pracując we władzach spółek prawa handlowego albo prowadząc działalność gospodarczą, co mogło budzić podejrzenia o ich stronnictwo) lub złamały ustawę o wynagrodzeniach (pobierając podwójne pensje – w swoich urzędach oraz spółkach Skarbu Państwa). Na listę trafili znani ministrowie i wysocy urzędnicy.

Można wiele by pisać o sprawach korupcyjnych w Polsce. Prawie w każdej gazecie, czy czasopiśmie jest poruszany ten problem. Zamieszczone są w korupcję osoby pełniące poważne funkcje publiczne, które powinny dawać przykład swoimi postawami. Niestety tak się nie dzieje, a młodzież, która powinna wpajać w sobie poczucie etyki w przyszłym zawodzie nie ma skąd czerpać należytych przykładów.

3. METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

W poniższym rozdziale zostaną przedstawione problem i założenia badawcze dotyczące problemu korupcji, ogólnej wiedzy i opinii studentów na jej temat oraz możliwości uczestniczenia w niej przez młode pokolenie. Następnie zostanie opisana metoda i procedura badawcza, charakterystyka badanej grupy osób oraz sposób interpretacji uzyskanych wyników.

3.1. PROBLEMATYKA I HIPOTEZY BADAWCZE

Niniejsza praca dotyczy korupcji w aspekcie psychologiczno-społecznym oraz tego jak młodzież studiująca podchodzi do tego problemu. Nasuwają się tu następujące pytania: Czy studenci, obserwując otoczenie i mając nie najlepsze przykłady od starszego pokolenia mogą być pod wpływem mechanizmów korupcyjnych; Jak się ustosunkowują do tego problemu i jakie czynniki wg nich pogłębiają te negatywne zjawisko. Czy może jest to sposób na lepsze życie?

W celu uzyskania odpowiedzi na powyższe pytania przyjęto następujące hipotezy:

- studenci prawa uważają, że zjawisko korupcji wynika ze złej sytuacji gospodarczo-ekonomicznej kraju;
- kierując się negatywnymi przykładami z życia młodzież studiująca może być podatna na zjawisko korupcji;
- studenci prawa dopuszczają możliwość korupcji w aspekcie moralnym;
- poziom dochodów studentów prawa ma wpływ na ustosunkowanie się do zjawiska korupcji.

W celu weryfikacji przyjętych w pracy hipotez zostaną przeprowadzone badania empiryczne.

3.2. OPIS METODY BADAWCZEJ

Techniką badawczą wykorzystywaną do przeprowadzenia badań jest ankieta. Została ułożona na podstawie zebranej i opisanej we wcześniejszym rozdziale literatury oraz własnych przemyśleń. Ankieta ma charakter anonimowy i indywidualny. Składa się z 24 pytań zadawanych studentom wydziału prawa na UMCS, I i V roku akademickiego. Ankieta poprzedzona jest instrukcją, która w sposób precyzyjny określa sposób jej wypełnienia. W części wstępnej zawarte są pytania określające badaną grupę, tzw. zmienne niezależne. Są to płeć, rok studiów, miejsce pochodzenia, czy dana osoba pracowała, wysokość dochodu na członka rodziny. W drugiej części znajdują się pytania, które mają charakter otwarty i zamknięty.

Pytania dotyczące ogólnej wiedzy studentów o zjawisku korupcji sformułowane są w następujący sposób: Pyt. 7 – Czy zjawisko korupcji jest Panu(i) znane?, pyt. 8 – Co to jest wg Pana(i) korupcja?, pyt. 9 – Z którym słowem kojarzy się Panu(i) korupcja. Pytania określające czy studenci mieli kontakt z korupcją i z jakich źródeł się o niej dowiedzieli to: pyt. 10 – czy spotkał(a) się Pan(i) ze zjawiskiem korupcji?, pyt. 11 – z jakich źródeł po raz pierwszy usłyszał(a) Pan(i) o zjawisku korupcji?

Pytania dotyczące opinii studentów na temat korupcji to: pyt. 13 – Który z podanych niżej czynników przyczynowych korupcji wg Pana(i) najsilniej oddziałuje na pogłębienie się tego zjawiska (proszę uszeregować od 1 do 5; gdzie 1-czynnik najsilniej oddziałujący, 5-czynnik najmniej oddziałujący z podanych), pyt. 16 – W jakich obszarach życia społecznego wg Pana(i) występują najczęstsze przejawy korupcji (proszę uszeregować od 1 do 8, gdzie 1-obszar najczęstszych przejawów korupcji, 8-obszar najrzadszych przejawów korupcji z podanych), pyt. 18 – Czy uważa Pan(i), że korupcji...?

Pytania obrazujące sytuację studentów po ukończeniu studiów i określające ich stosunek względem problemu korupcji to pytania: 6 – Jak będzie wyglądać Pana(i) sytuacja po ukończeniu studiów?, 17 – Proszę wybrać jeden z najskuteczniejszych sposobów dojścia do wymierzonego przez Pana(i) celu, 24 – Proszę wybrać stwierdzenie najbardziej odpowiadające Panu(i).

Pytania badające możliwości uczestniczenia w korupcji czynnej i biernej sformułowane są następująco: pyt. 12 – Biorąc pod uwagę to, że trudno jest dostać się na aplikację adwokacką czy zdecydowałby się Pan(i) na wręczenie korzyści materialnej, aby być przyjętym(a)?, pyt. 14 – Czy wręczyłby Pan(i) łapówkę (w miarę swoich możliwości) za załatwienie sprawy, która była wcześniej niemożliwa do załatwienia?, pyt. 15 – Czy

przyjąłby Pan(i) korzyść materialną od kogoś kto jest zobligowany w stosunku do Pana(i) (biorąc pod uwagę, że nie poniesie się żadnych konsekwencji)?, pyt. 19 – Proszę wyobrazić sobie, że od Pana(i) zależy zatrudnienie kogoś na stanowisko pracy, wówczas zatrudniłby Pan(i), pyt. 20 – Zakładając, że jest Pan(i) osobą odpowiednią na określone stanowisko pracy, a Pana(i) konkurent to osoba bez kwalifikacji. Jednak to on dostaje posadę. Co Pan(i) myśli?, pyt. 21 – Zdaje Pan(i) egzamin na prawo jazdy. Za pierwszym razem nie udaje się. Co Pan(i) robi?, pyt. 22 – Jest Pan(i) pracownikiem przedsiębiorstwa państwowego i od Pana(i) zależy wybór firmy z którą przedsiębiorstwo podpisze kontrakt. Jaką firmę Pan(i) wybiera?, pyt. 23 – Jest Pan(i) świadkiem sytuacji, gdzie funkcjonariusz państwowy przyjmuje korzyść materialną od osoby cywilnej. Co Pan(i) robi?.

Dane uzyskane w oparciu o powyższe pytania będą służyły do weryfikacji przyjętych w pracy hipotez.

3.3. SPOSÓB PRZEPROWADZANIA BADAŃ I CHARAKTERYSTYKA BADANEJ GRUPY OSÓB

Badania ankietowe miały charakter anonimowy i indywidualny. Zostały przeprowadzone w listopadzie 2002 roku na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej. Grupa osób badanych to studenci I i V roku Wydziału prawa. Każdy ankietowany student otrzymał swój egzemplarz ankiety do wypełnienia. Dokładniejszą charakterystykę badanej grupy osób przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Charakterystyka grupy osób badanych.

Zmienne niezależne	Płeć		Rok studiów		Miejsce poch/zamieszk.			Czy osoba pracowała		Dochód na czł. rodziny (w zł/os)			
	K	M	I	V	Lubl.	ok. Lubl.	100km od Lb.	tak	Nie	do 300	do 500	do 700	pow. 700
Liczba osób badanych	30	30	30	30	18	24	18	31	29	10	19	19	12

Źródło: opracowanie własne

Jak widać na powyższej tabeli, grupa liczyła 60 osób, 30 kobiet i 30 mężczyzn. Zarówno rocznik I jak i V obejmował po 30 osób, podobnie jak kobiety i mężczyźni. Jeżeli

chodzi o miejsce zamieszkania to w tej grupie najwięcej znalazło się osób pochodzących z okolic Lublina, czyli 24 osoby. Rodowych lublinian i mieszkańców miejscowości położonych powyżej 100 km od Lublina jest po tyle samo, mianowicie po 18 osób. Studenci, którzy już pracowali liczą 31 osób, natomiast tych którzy, nie mieli kontaktu z pracą jest 29 studentów. Studenci z najuboższych rodzin liczą 10 osób, z dochodami do 500 i 700 zł na członka rodziny liczą po 19 osób, natomiast studentów najbardziej sytuowanych jest 12.

3.4. SPOSÓB INTERPRETACJI UZYSKANYCH WYNIKÓW

Uzyskane wyniki badań będą interpretowane w sposób ilościowy i jakościowy. Do interpretacji ilościowej posłużą odpowiedzi na pytania zamknięte i na podstawie tych odpowiedzi zostaną policzone średnie ważone. Natomiast jakościowa interpretacja uzyskanych danych zostanie przeprowadzona w oparciu o pytania otwarte w ankiecie.

4. KORUPCJA W ASPEKCIE SPOŁECZNO-PSYCHOLOGICZNYM NA PRZYKŁADZIE OPINII I POSTAW STUDENTÓW PRAWA W ŚWIETLE BADAŃ WŁASNYCH

Rozdział ten zostanie poświęcony zjawisku korupcji w aspekcie społeczno-psychologicznym w świetle opinii i postaw studentów prawa. Zostaną omówione hipotezy badawcze, postawione w poprzednim rozdziale. Studenci prawa ustosunkowują się do zjawiska korupcji, biorąc pod uwagę swoją sytuację materialną oraz zostanie przedstawiona ich postawa względem korupcji w kontekście ich przyszłej sytuacji po ukończeniu studiów. W tej części pracy zbadane także będą możliwości uczestniczenia badanej grupy osób w korupcji, a także poziom ogólnej wiedzy studentów prawa o tym zjawisku.

4.1. POZIOM OGÓLNEJ WIEDZY STUDENTÓW PRAWA NA TEMAT KORUPCJI

Za najogólniejszą definicję korupcji przyjąć możemy przyjmowanie lub żądanie przez pracownika instytucji państwowej lub społeczności korzyści majątkowej lub osobistej w zamian za wykonanie czynności urzędniczej lub za naruszenie prawa. Studenci wydziału Prawa i Administracji, zapytani w ankiecie (Co to jest wg Pana(i) korupcja?) odpowiadali przeważnie w jednym słowie lub zdaniu. Większą wyobraźnią jeśli chodzi o definicje korupcji wykazali się studenci I roku. Większość definicji wyrażona jest w rozbudowanych zdaniach. Studenci V roku ograniczali się do definicji jednosłownych. Taką samą sytuację obrazuje podział na kobiety i mężczyzn. Tutaj jednak mężczyźni starali się wyrazić swój pogląd używając większych możliwości słownych niż kobiety.

Oto niektóre wybrane definicje korupcji według studentów I roku: „korupcja to sprzedawanie (usług, towarów) według znajomości, nie opłacalności”, „to działanie poza prawem, szkodliwe dla społeczeństwa, państwa”, „uzależnienie decyzji na tle zawodowym (publicznym) w świetle prywatnych korzyści”, „wykorzystywanie pieniędzy i ludzkiej nieuczciwości do omijania przepisów prawnych”, „dawanie pieniędzy za później odnoszone korzyści”, „pobieranie korzyści majątkowych za usługi nielegalne, darmowe lub za wstawiennictwo w sprawach wymagających obiektywizmu”, „wykorzystywanie własnych dóbr materialnych (pieniądze, prezenty itp.) w celu ominięcia obowiązujących praw i ustaleń lub w celu uzyskania protekcji”, „korupcja jest nieuczciwym procederem czerpania korzyści materialnej, dla uzyskania pewnych przywilejów (np. społecznych, prawnych itp.)”, „nakłanianie drugiej osoby do zrobienia czegoś za pomocą środków finansowych, z reguły nie jest zgodne z prawem”, „dogadywanie się dwóch stron ze stratą dla trzeciej”, „zjawisko polegające na wręczaniu korzyści majątkowej w celu załatwienia pewnej sprawy”, „kupowanie ludzi dla swoich celów”.

Według studentów V roku korupcja jest „osiąganiem korzyści majątkowych w zamian za ułatwienie załatwienia określonych spraw, „przekupnością urzędników, ludzi na wysokich stanowiskach”, „przekupnością ludzi wpływowych”. Są to również „układy, łapówki, powstające dzięki ustawodawstwu Państwa, które tworzy wszystkim dogodne warunki do korupcji”, „płacenie za przyspieszenie usługi”, „przekupywanie urzędników dla osiągnięcia celu”, „oddanie korzyści materialnej w celu uzyskania korzyści innego rodzaju”, „nieuczciwość i przekupność w administracji”, „kupowanie i sprzedawanie bez ograniczeń”.

Powyższe, wybrane definicje stworzyli studenci I i V roku, głównie płci męskiej. Kobiety ograniczyły się przede wszystkim do wypowiedzi jednosłownych, mianowicie korupcja to: łapówkarstwo, przekupstwo, przestępstwo, dawanie łapówek, rzeczywistość, nepotyzm. Studenci Wydziału Prawa i Administracji studiując prawo doskonale wiedzą jak nazwać zjawisko korupcji. Ze wszystkich wypowiedzi wywnioskować można, że według nich wiąże się ona z daniem i przyjmowaniem korzyści materialnych za przyszłe załatwienie jakiejś sprawy. Studenci uważają, że w ten sposób można kupować oraz sprzedawać ludzi w celu uzyskania określonych korzyści.

4.1.1. Znajomość zjawiska korupcji przez studentów prawa

Zagadnieniem poruszonym w tym rozdziale jest pytanie 7 – Czy zjawisko korupcji jest Panu(i) znane?. Większość nie miała wątpliwości by udzielić zdecydowanej odpowiedzi. Wyniki przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3. Znajomość zjawiska korupcji przez studentów prawa (wyniki w postaci średnich ważonych dla minimalnej wartości średniej 1,00, a maksymalnej 4,00).

Grupa osób badanych			Czy zjawisko korupcji jest Panu(i) znane?
Cała grupa N=60			3,45
Płeć	K	N=30	3,43
	M	N=30	3,46
Rok studiów	I	N=30	3,50
	V	N=30	3,40
Miejsce zamiesz./poch.	Lublin	N=18	3,50
	okol. Lublina	N=24	3,50
	Pow. 100 km	N=18	3,33
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	3,48
	Nie	N=29	3,41
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	3,70
	Do 500	N=19	3,42
	Do 700	N=19	3,26
	Powyż. 700	N=12	3,58

Źródło: opracowanie własne

Według wyników przedstawionych w powyższej tabeli badana grupa osób zna doskonale zjawisko korupcji (średnia 3,45). Między kobietami i mężczyznami nie ma wielkiej różnicy (średnia K=3,43; M=3,46). Oba wyniki zbliżone są do wartości całej badanej grupy. Podobnie jest jeśli chodzi o różnice między I a V rokiem studiów (średnia I=3,50; V=3,40) oraz pod względem miejsca zamieszkania. Jeśli chodzi o osoby, które miały kontakt z pracą to średnia wynosi 3,48, też zbliżona do średniej osób, które jeszcze nie pracowały (3,41). Największe różnice są między grupą osób badanych podzielonych pod względem dochodu na członka rodziny. Osoby, gdzie dochód nie przekracza 300 zł na osobę wykazały się największą znajomością zjawiska korupcji (średnia 3,70), która jest

nawet większa od średniej ogółu badanych. Natomiast najmniej o korupcji wiedzą studenci, gdzie dochód nie przekracza 700 zł na osobę (średnia 3,26). Być może osoby pochodzące z biedniejszych rodzin szukają różnych sposobów aby polepszyć swój byt materialny i dlatego bardziej orientują się w temacie korupcji. Studenci bardziej sytuowani nie odczuwają braku funduszy dlatego też nie muszą się dobrze zaznajamiać z różnymi metodami zdobycia środków pieniężnych, na przykład poprzez korupcję. Zastanawiający jest fakt, że osoby o dochodach przekraczających 700 zł na członka rodziny (średnia 3,58) lepiej znają problem korupcji niż osoby o dochodach do 700 zł/os. Można to wytłumaczyć większym zaangażowaniem ludzi najbogatszych w korupcję.

W związku z powyższymi wynikami można powiedzieć, że poziom znajomości o zjawisku korupcji całej badanej grupy jest dość duży i nie jest zależny od płci, poziomu nauczania czy miejsca zamieszkania. Nie ma też wielkiej różnicy między osobami, które już pracowały, a osobami nie mającymi kontaktu z pracą. Natomiast znajomość korupcji zależy przede wszystkim od dochodów poszczególnych rodzin. Osoby z najmniejszymi oraz z największymi dochodami są najbardziej zaznajomione z korupcją, podczas gdy osoby o dochodach średnich i pośrednich trochę mniej.

W ankiecie zapytano również, które słowo najbardziej odzwierciedla korupcję. Jest to pytanie 9 – Z którym słowem najbardziej kojarzy się Panu(i) korupcja?. Anketowani mieli ograniczyć się tylko do jednej odpowiedzi spośród 6 słów: łapówkarstwo, przekupstwo, szantaż, opłacony protekcjonizm, wręczenie korzyści majątkowej, przestępstwo. Spośród 60 osób badanych 24 osoby zaznaczyły słowo przestępstwo. Nikt nie zaznaczył słowa szantaż, które rzeczywiście może odbiegać od tematu korupcji. Wyniki przedstawione są w tabeli 4. Wszyscy studenci jednomyślnie odrzucili słowo szantaż, które nie uzyskało żadnego procentu. Natomiast łapówkarstwo jest najczęstszym wyrazem korupcji przez badaną grupę(40%). 23,50% studentów kojarzy korupcję z przekupstwem, 15% z wręczeniem korzyści majątkowej, 13% uważa, że korupcja to przestępstwo, a 8,5% stawia na opłacony protekcjonizm. Kobiety kojarzą korupcję ze słowem łapówkarstwo (43,34%), trochę mniej z przekupstwem (30%). Najmniej głosów uzyskało powiedzenie „wręczenie korzyści majątkowej” (3,33%). Opłacony protekcjonizm i przestępstwo osiągnęły kolejno 10% oraz 13,33%. Z kolei mężczyźni uznają „łapówkarstwo” za najbardziej odpowiednie słowo odzwierciedlające zjawisko korupcji (37%), a „wręczenie korzyści majątkowej” jest na drugim miejscu (26,67), następnie jest

„przekupstwo” z wynikiem 16,67%, potem przestępstwo 13%, a na końcu „opłacony protekcjonizm” (6,66%). Na uwagę zasługuje różnica jaka zaistniała ze względu na płeć odnośnie stwierdzeń „przekupstwo”, gdzie aż 30% kobiet zaznaczyło tę odpowiedź jako najbardziej odpowiadającą opisywanemu zjawisku, a tylko 16,67% mężczyzn uważa to słowo za odzwierciedlenie korupcji. Z kolei „wręczenie korzyści majątkowej” według opinii prawie 27% mężczyzn zasługuje na odpowiednik korupcji, a niespełna 4 % badanych kobiet zaznaczyło tą odpowiedź.

Tabela 4. Najpopularniejsze słowa kojarzone z korupcją przez studentów prawa (wyniki przedstawione w postaci procentowej).

Słowa kojarzone z korupcją			Łapówkarstwo	Przekupstwo	Szantaż	Opłacony Protekcjonizm	Wręcz. Korz. Majątk.	Przes-Tępstwo
Grupy osób badanych								
Cała grupa N=60			40	23,50	0	8,5	15	13
Płeć	K	N=30	43,34	30	0	10	3,33	13,33
	M	N=30	37	16,67	0	6,66	26,67	13
Rok studiów	I	N=30	40	23	0	10	7	20
	V	N=30	40	23	0	7	23	7
Miejsce zamieszk./poch.	Lublin	N=18	55,50	17	0	11	11	5,50
	okol. Lublina	N=24	25	29	0	12	17	17
	Pow. 100 km	N=18	44	22	0	0	17	17
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	39	19	0	6	23	13
	Nie	N=29	41	28	0	10	7	14
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	50	20	0	0	10	20
	Do 500	N=19	37	21	0	10,50	10,50	21
	Do 700	N=19	37	32	0	5	21	5
	Powyż. 700	N=12	42	16,50	0	16,50	16,50	8,50

Źródło: opracowanie własne

Jeżeli chodzi o różnice wynikające pomiędzy I a V rocznikiem, to na uwagę zasługują stwierdzenia „wręczenie korzyści majątkowej”, gdzie tylko 7% studentów I roku zaznaczyło tę odpowiedź, a aż 23% studentów z V roku oraz „przestępstwo”, na które stawiało 20% studentów I roku, a tylko 7% V roku. Pozostałe nazwy są podobnie rozpatrywane i nie wymagają komentarza.

Nieznaczne różnice mają miejsce jeżeli chodzi o miejsce zamieszkania, natomiast odnośnie osób, które wcześniej pracowały można stwierdzić że mała ilość zaznaczyła stwierdzenie „opłacony protekcjonizm” (6%), a studentom niepracującym „wręczenie korzyści majątkowej” (7%) jest najmniej popularne jako odnośnik korupcji. Jeżeli chodzi o zależności wynikające odnośnie dochodów poszczególnych osób, to na uwagę zasługuje fakt, że żaden student z dochodami przypadającymi do 300 zł na członka rodziny nie zaznaczył stwierdzenia „opłacony protekcjonizm”.

Z powyższych badań dotyczących najpopularniejszych słów kojarzonych ze zjawiskiem korupcji przez studentów Wydziału Prawa i Administracji, stwierdzić można, że „łapówkarstwo” to najbardziej kojarzone słowo z opisywanym zjawiskiem, a „opłacony protekcjonizm” kojarzy się najmniej. Największe różnice wynikają pod względem płci oraz roku studiów.

4.1.2. Źródła informacji o zjawisku korupcji pozyskiwane przez studentów prawa

Częstymi źródłami informacji o różnych zjawiskach społecznych negatywnych jak i pozytywnych dla młodego pokolenia są media (telewizja, czasopisma, gazety). Często młodzież dowiaduje się o pewnych sprawach od znajomych, w szkole, w rodzinnych pogawędkach. Dlatego też ankietowanym zadano następujące pytanie: Z jakich źródeł po raz pierwszy usłyszał(a) Pan(i) o korupcji?. Tabela 5 przedstawia wyniki badań przeprowadzonych na studentach prawa odnośnie źródeł informacji z jakich dowiedzieli się po raz pierwszy o zjawisku korupcji. 45% całej grupy osób badanych dowiedziało się o korupcji z telewizji, trochę mniej od znajomych (23%), następnie jest rodzina (17%), potem kolejno gazeta (12%) i szkoła (3%). Odpowiedzi czasopismo nie zaznaczył nikt, przypuszczalnie kojarząc ją z gazetą. Większa połowa kobiet (57%) usłyszała po raz pierwszy o korupcji z telewizji, potem od znajomych (23%) i kolejno od rodziny (10%), z gazety (7%), w szkole (3%), natomiast u mężczyzn kolejność pozostaje ta sama z tym, że tylko 33% zaznaczyło odpowiedź „telewizja”.

Studenci z okolic Lublina (21%) dowiedzieli się po raz pierwszy o korupcji z gazety, można wnioskować, że częściej niż inni sięgają po takie źródła informacji. Telewizję najczęściej oglądają osoby z najmniejszymi dochodami, gdzie wyniki przedstawiają się kolejno 50% i 63,16%. O korupcji od znajomych najwięcej dowiedziało

się mieszkańców pochodzących z miejscowości położonych 100 km od Lublina (33,33%). Najwięcej osób z dochodami powyżej 700 zł na członka rodziny (33,34%) zaznaczyło odpowiedź „rodzina”.

Tabela 5. Źródła informacji pozyskiwanych przez studentów prawa (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Źródła informacji pozyskiwane przez studentów prawa			gazeta	Czasopismo	Telewizja	Znajomi.	Rodzina.	Szkoła
Grupy osób badanych								
Cała grupa N=60			12	0	45	23	17	3
Płeć	K	N=30	7	0	57	23	10	3
	M	N=30	17	0	33	23,33	23,33	3,34
Rok studiów	I	N=30	7	0	60	17	13	3
	V	N=30	17	0	30	30	20	3
Miejsce zamieszk./poch.	Lublin	N=18	11	0	50	22	16	0
	okol. Lublina	N=24	21	0	42	17	12	8
	Pow. 100 km	N=18	0	0	44,45	33,33	22,22	0
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	16,13	0	38,71	29,03	12,90	3,23
	Nie	N=29	6,90	0	51,72	17,24	20,69	3,45
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	10	0	50	20	10	10
	Do 500	N=19	10,53	0	63,16	26,31	0	0
	Do 700	N=19	15,79	0	26,32	31,57	26,32	0
	Powyż. 700	N=12	8	0	42	8,33	33,34	8,33

Źródło: opracowanie własne

Powyższe wyniki świadczą, że najbardziej popularnym źródłem informacji jest telewizja, którą najczęściej zaznaczali ankietowani. Wybór źródeł informacji zależał w dużym stopniu od roku studiów, miejsca zamieszkania i dochodu na członka rodziny.

Kolejnym poruszonym tematem w rozdziale dotyczącym źródeł informacji jest to czy studenci prawa spotkali się w swoim życiu ze zjawiskiem korupcji (pytanie 10). Wyniki przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6. Możliwość spotkanie z korupcją przez studentów prawa (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Możliwość spotkania ze zjawiskiem korupcji			tak	nie
Grupy osób badanych				
Cała grupa N=60			76,67	23,33
Płeć	K	N=30	70	30
	M	N=30	83,33	16,67
Rok studiów	I	N=30	80	20
	V	N=30	73,33	26,67
Miejsce zamieszkania/poch.	Lublin	N=18	83,33	16,67
	okol. Lublina	N=24	83,33	16,67
	Pow. 100 km	N=18	61	39
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	84	16
	Nie	N=29	69	31
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	90	10
	Do 500	N=19	68,42	31,58
	Do 700	N=19	74	26
	Powyż. 700	N=12	83,33	16,67

Źródło: opracowanie własne

Większość ankietowanych studentów prawa spotkała się już ze zjawiskiem korupcji (76,67%). 23,33% badanych nie miała z nią do czynienia. Jeżeli chodzi o zróżnicowanie pod względem płci to większość mężczyzn zaznaczyła odpowiedź „tak” (83,33%). Jedna trzecia kobiet (30%) zaznaczyła odpowiedź „nie”. Zaskakujący jest fakt, że większość studentów z I roku spotkała się ze zjawiskiem korupcji (80%) niż studenci V roku (73,3%). Można to tłumaczyć jedynie większą szczerością młodszego rocznika. Jeżeli chodzi o miejsce pochodzenia to nie ma znaczących różnic. Natomiast większość osób, które wcześniej miały kontakt z pracą (84%) przychyliły się do odpowiedzi „tak”. Ze studentów nie pracujących 69% zaznaczyło tę odpowiedź. Różnica 15% może wynikać z tego, że

ludzie, którzy mają pracę lub w jakiś sposób się o nią starają, są bardziej narażeni na wpływy korupcji niż osoby nie pracujące. Zróżnicowanie pod względem dochodu ma duże znaczenie w stopniu spotkania się ze zjawiskiem korupcji. Osoby o najmniejszych oraz największych dochodach w większości zaznaczyły odpowiedź „tak” (90%, 83,33%), natomiast trochę mniej osoby o średnich możliwościach finansowych (68,42%, 74%). Można stwierdzić, że ludzie najbiedniejsi w celu poprawienia sytuacji materialnej szukają sposobów być może poprzez korupcję, natomiast ludzie najbardziej sytuowani mają podstawowe narzędzie by w niej uczestniczyć czyli pieniądze.

Zapytano ankietowanych, tych, którzy zaznaczyli odpowiedź „tak” gdzie spotkali się ze zjawiskiem korupcji. Większość odpowiedziała, że w ośrodkach szkolenia kierowców, czyli przy zdawaniu na prawo jazdy. Potem w urzędach, przy załatwianiu różnych spraw, w szpitalach., gdzie trzeba było zapłacić osobom ze służby zdrowia za należytą opiekę. Niektórzy nawet spotkali się z korupcją w na uczelni oraz przy kontroli drogowej. Wynika z tego, że w miejscach gdzie powinna przede wszystkim dominować bezinteresowna pomoc oraz poczucie etyki zawodowej spotkać można ludzi martwiących się o własne interesy. Młodzież studiująca nie ma należytego przykładu od starszych pokoleń i może iść w ich ślady czując, że w taki sposób można czegoś dokonać.

4.2. KORUPCJA W OPINII STUDENTÓW PRAWA

Korupcja jako negatywne zjawisko w dzisiejszym świecie ma wielu zwolenników jak i przeciwników. Każda myśląca jednostka może się do niej w jakiś sposób ustosunkować jak i wyrazić swój pogląd na jej temat. Studenci prawa także wyrazili swój pogląd na jej temat.

4.2.1. Przyczyny korupcji w opinii studentów prawa

Studenci prawa zostali zapytani o to, jakie czynniki przyczynowe korupcji najbardziej pogłębiają to zjawisko. Tabela 7 przedstawia dokładne wyniki. Spośród różnych czynników, które przyczyniają się na pogłębienie zjawiska korupcji wymienić możemy czynniki; ekonomiczny, socjologiczno- społeczny, polityczny, moralny oraz kulturowy. Według studentów prawa czynnik ekonomiczny (średnia 4,05) jest

największym powodem, który działa na pogłębienie korupcji. Potem występuje czynnik socjologiczno-społeczny ze średnią 3,63. Anketowani uważają, iż polityka działa pośrednio na zjawisko korupcji (średnia 3,30). Moralność i kultura nie mają zbyt dużego znaczenia w nasilaniu się korupcji (średnie 2,00).

Tabela 7. Oddziaływanie czynników przyczynowych korupcji (wyniki w postaci średnich ważonych dla minimalnej wartości średniej 1,00, a maksymalnej 5,00)

Czynniki przyczynowe korupcji			ekonomiczny	Socjologiczno-społeczny	polityczny	moralny	kulturowy
Grupy osób badanych							
Cała grupa N=60			4,05	3,63	3,30	2,02	2,00
Płeć	K	N=30	4,33	3,50	3,36	1,90	1,90
	M	N=30	3,76	3,76	3,23	2,13	2,10
Rok studiów	I	N=30	3,56	4,06	3,13	1,96	2,26
	V	N=30	4,53	3,20	3,46	2,06	1,73
Miejsce zamieszk./poch.	Lublin	N=18	4,22	3,94	3,16	1,88	1,77
	okol. Lublina	N=24	3,83	3,75	3,16	2,04	2,20
	Pow. 100 km	N=18	4,16	3,16	3,61	2,11	1,94
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	4,35	3,29	3,48	2,12	1,74
	Nie	N=29	3,72	4,00	3,10	1,89	2,27
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	3,60	4,00	3,40	1,70	2,30
	Do 500	N=19	3,73	3,68	2,84	2,21	2,52
	Do 700	N=19	4,31	3,68	3,31	2,10	1,57
	Powyż. 700	N=12	4,50	3,16	3,91	1,83	1,58

Źródło: opracowanie własne

Studenci V roku zdecydowanie najbardziej ze wszystkich innych badanych grup za najsilniejszy czynnik oddziałujący na korupcję wybrali czynnik ekonomiczny (średnia 4,53), natomiast na najmniej-kulturowy (średnia 1,73). Osoby, które już pracowały uważają, że zła sytuacja materialna skłania ludzi do uczestniczenia w korupcji (średnia 4,35), natomiast nie pracujący studenci myślą, że korupcja uzależniona jest od czynników socjologiczno-społecznych (średnia 4,00). Można stwierdzić, że osoby mające kontakt z pracą wiedzą jak trudno jest zarobić na swoje utrzymanie i to jest powodem uczestniczenia ludzi w korupcji.

Ogólne wnioski narzucają stwierdzenie, że wybór czynnika najbardziej wpływającego na korupcję zależy od wieku (rok studiów), kontaktu z pracą i od dochodu poszczególnych osób.

4.2.2. Miejsca występowania zjawiska korupcji w opinii studentów prawa

W ankiecie zapytano studentów prawa, gdzie według nich występują najczęstsze przejawy korupcji (pytanie nr 16). Korupcja jest negatywnym zjawiskiem, występującym w różnych obszarach życia społecznego. Każdy człowiek może mieć z nią styczność, gdziekolwiek by nie przebywał. Może ona występować w obszarach politycznych, w szkolnictwie, służbie zdrowia, policji i w wielu innych.

Według studentów prawa korupcja najbardziej zasila ośrodki szkolenia kierowców (średnia 6,13). Zapewne większość studentów ma prawo jazdy, więc najprawdopodobniej stąd taka opinia. Na drugim miejscu z wybranych propozycji są obszar polityczny (średnia 5,46), następnie służba zdrowia (średnia 5,40), służba graniczna (średnia 4,60), administracja ze średnią 4,13 policja (4,05), sądownictwo (3,35), szkolnictwo (2,86).

Zastanawiający jest fakt, iż służba zdrowia, w którym powinna dominować etyka zawodowa, niesienie pomocy ludzkiemu życiu, według opinii studentów jest jednym z częstych obszarów zdominowanych przez korupcję. Można wnioskować, że życie ludzkie jest w jakimś stopniu mierzone wartością pieniądza.

Jeżeli chodzi o różnicę między kobietami a mężczyznami, to płęć piękniejsza uważa, że obszar polityczny (średnia 5,30) jest bardziej skorumpowany niż służba zdrowia (średnia 5,13), natomiast mężczyźni odwrotnie. Tak samo jest między rocznikiem studiów nie ma znacznych różnic biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania, czy kontakt z pracą.

Studenci z najmniejszymi dochodami zdecydowanie uważają, że najbardziej skorumpowane są ośrodki szkolenia kierowców (średnia 7,10), potem jest służba zdrowia ze średnią 6,20, natomiast najmniejszy poziom korupcji występuje w sądownictwie. Osoby ze średnimi dochodami na członka rodziny uważają podobnie, z tym że, za najmniej skorumpowany obszar zaznaczyli szkolnictwo (średnie 2,63; 2,68). Studenci z najbardziej sytuowanych rodzin uznali obszar polityczny i ośrodki szkolenia kierowców za obszary

mocno skorumpowane (średnie 6,08) oraz służbę zdrowia i policję, w których także to zjawisko występuje (średnie 4,41).

Tabela 8. Najczęstsze przejawy korupcji w wybranych obszarach życia społecznego (wyniki przedstawiono w postaci średnich ważonych dla minimalnej wartości 1,00, a maksymalnej 8,00).

Obszary życia społecznego			Obszar polityczny	szkolnictwo	W ośr. szk. kierowców	Służba zdrowia	Służba administracyjna	Służba graniczna	sadownictwo	policja
Grupy osób badanych										
Cała grupa N=60			5,46	2,86	6,13	5,40	4,13	4,60	3,35	4,05
Płeć	K	N=30	5,30	3,06	5,96	5,13	3,76	4,93	3,40	4,43
	M	N=30	5,63	2,66	6,30	5,66	4,50	4,26	3,30	3,66
Rok studiów	I	N=30	5,63	2,76	5,93	5,66	4,06	4,60	3,23	4,10
	V	N=30	5,30	2,96	6,33	5,13	4,20	4,60	3,46	4,00
Miejsce zamiesz./poch.	Lublin	N=18	5,11	2,72	6,05	5,27	4,11	4,27	3,61	5,00
	okol. Lublina	N=24	5,91	2,79	5,91	5,16	4,12	5,00	3,20	3,87
	Pow. 100 km	N=18	5,22	3,27	6,50	5,83	4,16	4,38	3,27	3,33
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	5,48	2,87	6,06	4,93	3,83	4,67	3,96	4,16
	Nie	N=29	5,44	2,86	6,20	5,89	4,44	4,51	2,68	3,93
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	4,60	3,80	7,10	6,20	3,60	5,50	2,10	3,10
	Do 500	N=19	5,57	2,63	5,73	5,26	4,21	4,57	3,89	4,10
	Do 700	N=19	5,42	2,68	6,05	5,73	4,42	4,47	2,94	4,26
	Powyż. 700	N=12	6,08	2,75	6,08	4,41	4,00	4,08	4,06	4,41

Źródło: opracowanie własne

Reasumując stwierdzić można, że większość studentów jest zgodna co do wyboru najbardziej skorumpowanego obszaru z małymi różnicami występującymi pod względem płci i poziomu dochodów.

4.2.3. Sposoby radzenia sobie z korupcją w opinii studentów prawa

Korupcja jest zjawiskiem, na które w jakimś stopniu można oddziaływać pozytywnie lub negatywnie. Można ją próbować zwalczyć, można w niej uczestniczyć pogłębiając ją lub przyczynić się do ograniczenia jej zasięgu i skutków. Dlatego też, zapytano studentów, czy uważają, że korupcji można uniknąć, czy jest nie do zwalczenia,

czy można ją w jakimś stopniu ograniczyć (pytanie 18). Większość ankietowanych ustosunkowała się do ostatniego stwierdzenia (58,33%).

Tabela 9. Sposoby oddziaływania na zjawisko korupcji wybrane przez studentów prawa (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Sposoby oddziaływania na korupcję			Można uniknąć	Jest nie do zwalczenia	Można ją w jakimś stopniu ograniczyć
Grupy osób badanych					
Cała grupa N=60			13,34	28,33	58,33
Płeć	K	N=30	3	37	60
	M	N=30	23	20	57
Rok studiów	I	N=30	17	33	50
	V	N=30	10	23	67
Miejsce zamieszkania/poch.	Lublin	N=18	22	28	50
	okol. Lublina	N=24	4	29	66
	Pow. 100 km	N=18	16,67	27,78	55,55
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	16,13	25,81	58,06
	Nie	N=29	10	31	59
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	0	40	60
	Do 500	N=19	10,50	31,50	58
	Do 700	N=19	21	21	58
	Powyżej 700	N=12	17	25	58

Źródło: opracowanie własne

Prawie jedna trzecia studentów (28,33%) uważa, że korupcja jest nie do zwalczenia, natomiast 13,34% jest pewna, że można jej uniknąć. Kobiety (60%) ograniczyłyby to zjawisko, 3% sądzi, że można jej uniknąć, aż 37% uważa, iż jest nie do zwalczenia, dużo więcej niż mężczyźni (20%). Być może kobiety są bardziej podatne na jej wpływy i szybciej jej ulegają. Więcej mężczyzn (27%) niż kobiet sądzi, że można jej uniknąć. Także większość studentów z I roku (17%) uważa, że korupcji można uniknąć w porównaniu ze studentami V roku (10%).

Jeśli chodzi o pochodzenie to tylko 4% mieszkańców okolic Lublina uważa, że korupcji można uniknąć w porównaniu z rodzowymi Lublinianami (22%) oraz osobami mieszkającymi powyżej 100 km od Lublina (16,67%). Osoby z dochodami do 300 zł na członka rodziny sądzi, że zjawisko to jest nie do zwalczenia. Nikt z tej grupy nie zaznaczył odpowiedzi „można jej uniknąć”. Studenci dobrze sytuowani są większymi optymistami,

z dochodami do i powyżej 700 zł na osobę (21%; 17%) ustosunkowali się do odpowiedzi pierwszej.

Młodzież, która wierzy, że korupcji można uniknąć, sądzi, że gdyby nie było osób dających łapówki, to także nie byłoby tych, którzy biorą. Konieczne też są zmiany w polskim prawie odnośnie zwiększenia kar za takie przestępstwo. Zwiększając możliwości gospodarcze państwa i gwarantując pracę większości obywatelom Polski można powoli eliminować to negatywne zjawisko z naszego życia.

Studenci twierdzący, że korupcja jest nie do zwalczenia podają także mocne argumenty swojej decyzji. Sądzą, że takie zachowania są wryte w ludzką moralność, głęboko zakorzenione w tradycji i świadomości. Nie ma w 100% uczciwych społeczeństw, a ludzie lubią pieniądze, które są największą wartością w życiu większości z nas. Ludzie mają świadomość, że jest zbyt rozpowszechniona. Nikt nie robi nic, aby ją zwalczyć, choć wszyscy wiedzą, że to „zniekształcenie moralne” istnieje i dotyczy coraz większej liczby obszarów społecznych. Biorąc pod uwagę naszą sytuację ekonomiczną, polityczną nie ma innego wyjścia jak tylko w niej uczestniczyć. Ludzie brali, biorą i będą brać, są przyzwyczajeni do tego i nie da się ich zmienić. Zawsze znajdzie się jedna osoba skorumpowana.

Większość studentów wierzących, że można zjawisko korupcji w jakimś stopniu ograniczyć sądzi, że niektórzy ludzie nie uczestniczą w niej i uczą swoje dzieci do postępowania zgodnie z prawem. Dają im do zrozumienia, że takie zachowania są szkodliwe i niemoralne. Tam gdzie są jakieś prawa zawsze znajdzie się ktoś kto zechce je nagiąć lub złamać, więc trzeba zwiększyć kary i wprowadzić restrykcje względem osób przyjmujących łapówki. Państwo powinno zaangażować się w ten problem o wiele mocniej niż teraz, zmieniając prawo i ograniczyć czynniki prowadzące ku korupcji, stworzyć klimat do jej zwalczania, skuteczniej wykrywać takie przestępstwa. Dzięki karom za łapówkarstwo oraz nieopłacalność takiego procederu (godne zarobki – mniejsza korupcja) można ją ograniczyć. Dlatego, że korupcja jest powszechna trzeba zmienić stosunek ludzi względem niej. Jak każde zjawisko, można ją ograniczyć, zwalczyć, ale nie trzeba jej lekceważyć. Jest silna, nie do końca możliwa do wykrycia, ale w pewnym stopniu można ją wyeliminować.

Powyższe badania dotyczące opinii studentów na temat korupcji wykazały, że studenci prawa są bardzo dobrze zaznajomieni z tym zjawiskiem. Orientują się, które czynniki najbardziej oddziałują na pogłębienie się korupcji, gdzie na występuje oraz jakimi sposobami można ją zwalczyć.

4.3. POSTAWY STUDENTÓW PRAWA WZGLĘDEM KORUPCJI W KONTEKŚCIE ICH PRZYSZŁEJ SYTUACJI PO UKOŃCZENIU STUDIÓW

Wcześniejsze badania wykazały, że młodzież ma swoje zdanie na badany temat. Ten rozdział będzie poświęcony postawom studentów względem tego negatywnego zjawiska. Ważnym elementem w przeprowadzonych badaniach jest sytuacja studentów po ukończeniu studiów. Może ona mieć znaczenie na przyszłe wpływy korupcji względem studentów. Osoby, które mają jakieś perspektywy na przyszłość będą mniej podatne na korupcję niż osoby, które nie wiedzą co ich jutro czeka. Niewątpliwie wiąże się to ze złą sytuacją gospodarczą i ekonomiczną kraju.

Zapytano ankietowanych jak będzie wyglądać ich sytuacja po ukończeniu studiów (pytanie nr 6). Wyniki obrazuje tabela 10. Większość ankietowanych (73,33%) nie wie co będzie robić po ukończeniu studiów, mają nadzieję, że trafi im się jakaś okazja. 15% studentów nie ma bliżej określonej przyszłości, liczą na rodziców, którzy są w stanie ich utrzymać, czy też pomóc w znalezieniu przyszłej pracy. Tylko 8,34% badanej grupy ma zapewnioną pracę, 3,33% nie widzi żadnych perspektyw na lepsze życie.

Studentom, którzy liczą na jakieś okazje, mogą staną na drodze różne przeszkody lub „okazje” związane z korupcją, takie jak protekcjonizm, możliwość wręczenia łapówki. Jeżeli ich sytuacja finansowa będzie zła to etyka i moralność nie będą miały znaczenia. Skorzystają z każdej napotkanej okazji, nawet gdy będzie się ona wiązała z naruszeniem sumienia. Niestety nie mają także dobrych przykładów z życia dorosłych.

Jeżeli chodzi o zróżnicowanie pod względem płci to większa ilość kobiet (80%) niż mężczyzn (67%) nie wie co będzie robić w przyszłości, natomiast więcej mężczyzn (23%) niż kobiet (7%) liczy na pomoc rodziców. Większa połowa studentów V roku (56,67%) dokładnie nie jest pewna co będzie robić po studiach, aż 9% studentów I roku liczy na jakieś okazje, które mogą się nadarzyć. Wynika z tego, że młodszy studenci nie zastanawiają się jeszcze tak nad przyszłością jak starsi koledzy, którzy za kilka miesięcy staną przed dylematem znalezienia pracy.

Osoby mieszkające powyżej 100 km od Lublina (11%) nie mają żadnych perspektyw na przyszłość. Mieszkańcy Lublina i okolic nie zaznaczyli tej odpowiedzi. Można sądzić, że w większych miastach są lepsze możliwości do znalezienia pracy. Najwięcej osób z odległych miejscowości (28%) liczy na pomoc rodziców. Można

domniemywać, iż są to studenci pochodzący ze wsi, mający gospodarstwa i rodzice zapewniają im pomoc w ramach powrotu do domu. Zastanawiający jest fakt, że studenci, którzy mieli kontakt z pracą (23%) liczą na pomoc rodziców w porównaniu z osobami nie pracującymi (7%). Przypuszczalnie praca jaką podejmowali studenci całkowicie odbiegała od zawodu, do którego się przygotowują. Być może rodzice ukierunkowali te osoby do podjęcia takich studiów, myśląc, że pomogą im w znalezieniu pracy lub są w stanie ich utrzymać.

Tabela 10. Sytuacja studentów prawa po ukończeniu studiów w świetle ich przypuszczeń (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Sytuacja studentów po ukończeniu studiów			Mam zapewnioną pracę, nie muszę się martwić o przyszłość	Nie mam bliżej określonej przyszłości co do pracy, liczę na rodziców, którzy są w stanie mnie wspomóc	Nie wiem co będę robić, ale mam nadzieję, że trafi mi się jakaś okazja	Moja przyszłość z dniem dzisiejszym wygląda nieciekawie, nie widzę żadnych perspektyw
Grupy osób badanych						
Cała grupa N=60			8,34	15	73,33	3,33
Płeć	K	N=30	10	7	80	3
	M	N=30	7	23	67	3
Rok studiów	I	N=30	7	3	90	0
	V	N=30	10	26,67	56,67	6,66
Miejsce zamieszk./poch.	Lublin	N=18	17	11	72	0
	okol. Lublina	N=24	4	8	88	0
	Pow. 100 km	N=18	5,50	28	55,50	11
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	6	23	71	0
	Nie	N=29	10	7	76	7
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	0	0	100	0
	Do 500	N=19	5,25	5,25	89,50	0
	Do 700	N=19	10,50	21	58	10,50
	Powyż. 700	N=12	17	33	50	0

Źródło: opracowanie własne

Wszyscy ankietowani z najmniejszymi dochodami są optymistami i liczą na szczęście, czyli nadarzające się okazje. Tylko osoby z dochodami do 700 zł na członka rodziny (10,50%) nie widzą żadnych perspektyw. Najwięcej osób, które mają zapewnioną pracę to studenci najbardziej sytuowani (17%). Ci sami (33%) w porównaniu z uboższymi

kolegami liczą na pomoc rodziców. Ten fakt nie dziwi, ponieważ studenci dobrze wyposażeni w finanse mają świadomość, że nie zostaną w przyszłości na lodzie.

Ogólnie powiedzieć możemy, że młodzież studiująca potrafi mniej więcej określić swoją przyszłą sytuację po ukończeniu studiów. Ich spostrzeżenia uzależnione są od wszystkich zmiennych niezależnych, a najbardziej od wieku (rok studiów), miejsca pochodzenia i poziomu dochodów.

4.3.1. Najskuteczniejsze sposoby dojścia do wymierzonego celu w opinii studentów prawa

Ważną rolę w życiu człowieka odgrywa to do czego dąży, jakie cele sobie postawił i jakimi środkami chce je osiągnąć. Dlatego też, zapytano o to studentów prawa oraz by umotywowali swój wybór. Przedstawiono najpopularniejsze sposoby dojścia do wymierzonego celu. Są to nauka, praca, uczciwość, szczęście, protekcja, wręczenie korzyści majątkowej.

Żaden z ankietowanych studentów nie zaznaczył ostatniej odpowiedzi, być może traktując ją nie jako sposób osiągnięcia celu, a tylko jeden z licznych środków. Prawie połowa studentów (47%) uważa naukę za najlepszy sposób dojścia do wymierzonego celu. Swoją decyzję motywują tym, że na nauce wszystko się opiera. Poprzez naszą wiedzę i umiejętności można dojść do wszystkiego, zwiększa się szansa na uzyskanie dobrej pracy. Jest to jedyny uczciwy sposób na zdobycie kwalifikacji do pracy umysłowej i wychodzi tylko od naszego poczucia wartości. Młodzież uważa, że cel, który sobie wyznaczyła wymaga nauki, ponieważ większość nie dysponuje innymi możliwościami, a wykształcenie odgrywa największą rolę w dzisiejszym świecie i jest potrzeba dobrobytu. Nauka jest zawsze ważna, daje satysfakcję, pewność. Aby do czegoś dojść trzeba coś wiedzieć, dopiero później ważne są inne sposoby. Nauka jest podstawą, inne środki mogą jedynie jej pomóc, a wiedza równa się szczęściu. Tak motywowali swój wybór studenci prawa.

Kolejnym sposobem dojścia do wymierzonego celu jest praca, którą zaznaczyło 20% grupy osób badanych. Studenci twierdzą, że wszystko zależy od celu, jednak wytrwałością, a tym samym pracą można go osiągnąć. Od pracy zależy wszystko, daje ona satysfakcję i poczucie bezpieczeństwa oraz procentuje w późniejszym życiu. Jest ona najlepszym środkiem do zdobycia pieniędzy, pozycji oraz „bez pracy nie ma kołaczy”.

Szczęście i protekcja uzyskały po 13% zaznaczonych odpowiedzi przez studentów. Wybór szczęścia, jako dobrego sposobu na zdobycie czegoś młodzież motywuje tym, że w dzisiejszych czasach tylko na nie można liczyć, pomaga też w nauce i pracy. Szczęście sprzyja lepszym, reszta nie ma dużego znaczenia. niektórzy twierdzą też, że uczyć im się nie chce, pracować też nie, na uczciwości daleko nie zajdą więc pozostaje im tylko szczęście.

Tabela 11. Najskuteczniejsze sposoby dojścia do wymierzonego celu przedstawione studentom prawa (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Najskuteczniejsze sposoby dojścia do wymierzonego celu			nauka	praca	uczciwość	szczęście	protekcja	Wręczenie korzyści mająt.
Grupy osób badanych								
Cała grupa N=60			47	20	7	13	13	0
Płeć	K	N=30	40	20	7	20	13	0
	M	N=30	53	20	7	7	13	0
3Rok studiów	I	N=30	67	13	0	17	3	0
	V	N=30	27	27	13	10	23	0
Miejsce zamiesz./poch.	Lublin	N=18	61	5	0	17	17	0
	okol. Lublina	N=24	50	21	4	17	8	0
	Pow. 100 km	N=18	28	33	17	5	17	0
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	39	26	13	9	13	0
	Nie	N=29	55	14	0	17	14	0
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	40	40	10	10	0	0
	Do 500	N=19	53	16	5	10	16	0
	Do 700	N=19	47	21	5	11	16	0
	Powyż. 700	N=12	42	8	8	25	17	0

Źródło: opracowanie własne

Część badanych uważa, że protekcja też jest dobrym sposobem na osiągnięcie celu życiowego. Wpływowość ludzi jest bardzo skuteczna, ponieważ dziś bez znajomości nie ma nic, a układy w Polsce były zawsze i będą dalej najważniejsze nawet od pieniędzy. Poza tym, ci którym na czymś zależy wykorzystują protekcje, więc studentom prawa też nic innego nie pozostaje, wiedzą to z własnego doświadczenia.

Poza wręceniem korzyści majątkowej, której nikt nie zaznaczył, najmniejsza liczba studentów wybrała uczciwość (7%). Jest ona w dzisiejszych czasach wysoko

ceniona i zawsze procentuje. Daje poczucie, że żyje się zgodnie z własnym sumieniem i wartościami etycznymi.

Jeżeli chodzi o zróżnicowanie płciowe to większość mężczyzn (53%) niż kobiet (40%) uważa naukę za najskuteczniejszy sposób osiągnięcia celu.. Kobiety natomiast (20%) więcej niż mężczyźni (7%) liczą na szczęście. Wynika z tego, iż płęć brzydsza bardziej twardo stępa po ziemi niż płęć piękniejsza. Dla 67% studentów I roku najważniejsza jest nauka w porównaniu ze studentami V roku (27%). Po czterech latach studiowania starsi koledzy być może są znużeni nauką i wola inne możliwości. Przez protekcję można dojść do celu – tak uważa 23% studentów V roku, w porównaniu ze studentami I roku (3%).

Mieszkańcy Lublina (61%) preferują naukę, natomiast studenci pochodzący z miejscowości położonych powyżej 100 km od Lublina najbardziej cenią sobie pracę (33%). Więcej osób, które nie miały kontaktu z pracą wybrało naukę (55%), natomiast nikt z tej grupy nie uważa uczciwości za najskuteczniejszy sposób dojścia do wymierzonego celu. Najubożsi studenci uważają naukę i pracę (po 40%) za czynniki warunkujące przyszłe cele, osoby z pośrednimi dochodami stawiają na naukę (53%; 47%). W związku z powyższymi wynikami można stwierdzić, iż wybór najskuteczniejszego sposobu dojścia do wymierzonego celu zależy przede wszystkim od roku studiów, miejsca zamieszkania i kontaktu z pracą.

4.3.2. Postawy wobec korupcji w opinii studentów prawa

Studenci prawa dobrze orientują się w temacie dotyczącym korupcji wiedzą doskonale gdzie ona występuje, jakie czynniki sprzyjają jej nasileniu, dlatego też zapytano zainteresowanych o stosunek względem niej. Wyniki przedstawia tabela na stronie 55.

Najwięcej respondentów (62%) uważa korupcję za niemoralną i nieuczciwą drogę do załatwienia różnych spraw, ale jednocześnie jako szansę na lepsze jutro. Jedna czwarta badanych osób (25%) jest pewna, że nie będzie brała w niej udziału. Dla 13% jest to zjawisko negatywne ale konieczne. Interesujący jest fakt, iż więcej studentów z V roku (37%) w porównaniu ze studentami I roku (13,34%) nie będzie brało udziału w korupcji. Natomiast większość z I roku (73,33%) uważa korupcję za niemoralne zjawisko ale jest w stanie się jej poddać z uwagi na trudne czasy. Rodowi Lublinianie nie są pewni, że nie będą brać w niej udziału, a 28% uważa korupcję za konieczność. Prawie połowa (44%) mieszkańców powyżej 100 km od Lublina zdecydowanie ją odrzuca. Więcej studentów

najuboższych w porównaniu z bardziej sytuowanymi nie będzie brała w niej udziału (40%). Osoby z dochodami do 500 zł na członka rodziny (79%) mają negatywne ustosunkowanie względem korupcji lecz uważają ją za szansę na lepsze życie.

Tabela 12. Przykładowe postawy względem korupcji wybrane przez studentów prawa (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Przykładowe stwierdzenia na temat korupcji			Korupcja jest zjawiskiem godzącym w moja moralność, jestem pewny, że nie będę brała/ł w niej udziału	Korupcja jest dla mnie niemoralna i nieuczciwa, ale w dzisiejszych, ale w dzisiejszych czasach być może jest szansa na lepsze życie	Jest zjawiskiem negatywnym, ale koniecznym	Jest najlepszym sposobem na życie, jestem w stanie jej się poddąć
Grupy osób badanych						
Cała grupa N=60			25	62	13	0
Płeć	K	N=30	20	63	17	0
	M	N=30	30	60	10	0
Rok studiów	I	N=30	13,34	73,33	13,33	0
	V	N=30	37	50	13	0
Miejsce zamiesz./poch.	Lublin	N=18	0	72	28	0
	okol. Lublina	N=24	29	63	8	0
	Pow. 100 km	N=18	44	50	6	0
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	32	55	13	0
	Nie	N=29	17	69	14	0
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	40	50	10	0
	Do 500	N=19	16	79	5	0
	Do 700	N=19	26	63	11	0
	Powyż. 700	N=12	25	42	33	0

Źródło: opracowanie własne

Reasumując powyższe wyniki stwierdzić można iż ustosunkowanie względem omawianego zjawiska zależy przede wszystkim od miejsca zamieszkania i sytuacji materialnej poszczególnych osób.

4.4. MOŻLIWOŚCI UCZESTNICZENIA STUDENTÓW PRAWA W KORUPCJI

Korupcja jako zjawisko negatywne w opinii większości społeczeństwa dzieli się na łapownictwo czynne i bierne. Czynnym sprawcą korupcji jest ten, kto wręcza łapówkę, natomiast przyjmujący łapówkę to sprawcy korupcji biernej. Przedstawiono studentom prawa różne sytuacje, w które mogliby się wczuć jako uczestnicy korupcji lub też nie biorąc w niej udziału. Wiadome jest to, że po ukończeniu studiów prawniczych większość studentów chciałaby dalej kontynuować naukę. Najlichniesza grupa chciałaby dostać się na aplikację adwokacką. Ogólnie wiadomo, że nie każdy się dostanie. „Krażą słuchy”, że dostaną się osoby, które mają jakieś znajomości lub środki finansowe aby „kupić” sobie możliwość kontynuacji nauki na aplikacji adwokackiej. Dlatego też zapytano studentów prawa, czy zdecydowaliby się wręczyć korzyść materialną aby być przyjętym. Wyniki przedstawia tabela.

Tabela 13. Możliwość wręczenia korzyści materialnej przez studentów prawa za dostanie się na aplikację adwokacką (wyniki w postaci średnich ważonych dla minimalnej wartości średniej 1,00, a maksymalnej 4,00).

Grupa osób badanych			Możliwość wręczenia korzyści materialnej
Cała grupa N=60			2,38
Płeć	K	N=30	2,50
	M	N=30	2,27
Rok studiów	I	N=30	2,23
	V	N=30	2,53
Miejsce zamiesz./poch.	Lublin	N=18	2,61
	okol. Lublina	N=24	2,29
	Pow. 100 km	N=18	2,28
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	2,29
	Nie	N=29	2,48
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	2,40
	Do 500	N=19	2,26
	Do 700	N=19	2,47
	Powyż. 700	N=12	2,42

Źródło: opracowanie własne

Cała grupa osób badanych raczej nie byłaby skłonna wręczyć łapówkę za dostanie się na aplikację adwokacką (średnia 2,38). Najbardziej na dostaniu się tam zależałoby mieszkańcom Lublina (średnia 2,61), najmniej studentom I roku studiów (średnia 2,23).

UMCS mieści się w Lublinie i to mieszkańcy tego miasta posunęliby się nawet do łapówki aby być przyjętymi. Studenci I roku zapewne nie wiedza jeszcze co będą robić stąd ta najniższa średnia.

Młodzież, która wręczyłaby korzyść materialną za dostanie się na aplikację adwokacką uważa, że to jedyna szansa i dostają się tylko „ludzie przy kasie”, nie poświęcili by też 5 lat nauki ideałom, a łapówka szybko się zwróci. Mają poczucie, że rzeczywistość jest brutalna, wytrwałość i praca nie wystarczą, nie mają zamiaru „głodować”, dlatego wykorzystają wszelkie środki aby pomóc swojemu szczęściu. Sądzą, że jak się nie ma koalicji rodzinnych to łapówka jest jedynym sposobem.

Osoby, które nie wręczyłyby korzyści materialnej nie będą dawać pieniędzy ludziom, którzy je mają, liczą na własne siły i umiejętności, nie jest to zgodne z ich zasadami i byłoby nieuczciwe wobec innych. Sądzą, że istnieją inne sposoby i nie chcą uczestniczyć w korupcji, jest to niezgodne z prawem a przede wszystkim niemoralne. Nie chcą być kiepskimi adwokatami.

Niestety nie tylko z powodów etycznych i moralnych studenci nie daliby łapówki za dostanie się na aplikację adwokacką, ale z powodu braku pieniędzy. Uważają, że jest to za duży koszt i nie byłoby ich na to stać. Niektórzy twierdzą, że „już wiadomo kto się dostanie”.

Zapytano również studentów prawa czy wręczyliby łapówkę w miarę swoich możliwości za załatwienie sprawy, która była wcześniej niemożliwa do załatwienia (pytanie nr 14). Wyniki przedstawia tabela 14. Cała grupa badanych studentów dała wyraz, iż raczej byłaby skłonna wręczyć łapówkę za szybkie załatwienie sprawy (średnia 2,61). Jeszcze bardziej niż cała grupa skłonne do wręczenia łapówki są kobiety (średnia 2,73), mniej mężczyzn (średnia 2,50). Najbardziej przychylni wręczeniu łapówek są osoby z najwyższymi dochodami (średnia 2,91). Może wynikać to z tego, iż dla osób dobrze sytuowanych wręczenie łapówki nie jest dużym problemem, gdyż mają podstawowe narzędzie czyli pieniądze.

Osoby, które zaznaczyły, że zdecydowanie wręczyłyby łapówkę motywowały swój wybór tym, że nasza sytuacja w Polsce jest w opłakanym stanie i jeźliby im na czymś zależało zrobiliby to nawet kosztem przekupstwa. Niestety rzeczywistość jest brutalna i trzeba sobie jakoś radzić a „głową muru nie przebijesz”.

Studenci, którzy raczej wręczyliby łapówkę zrobili by to by mieć „święty spokój” i jest to jedyny skuteczny i bez stresowy sposób rozwiązania jakiegoś problemu. Jeżeli

sprawa jest niemożliwa do załatwienia to trzeba dać, zresztą wszyscy tak robią. Każdy próbuje sobie ułatwić życie i jest to jeden z wielu sposobów, a „cel uświęca środki”. Niektórzy wręcziliby łapówkę by ominąć nadmierną biurokrację oraz z powodu korzyści jakie mogą mieć w przyszłości.

Tabela 14. Możliwość wręczenia łapówki przez studentów prawa (wyniki w postaci średnich ważonych dla minimalnej wartości średniej 1,00, a maksymalnej 4,00))

Grupy osób badanych			Możliwość wręczenia łapówki przez studentów prawa
Cała grupa N=60			2,61
Płeć	K	N=30	2,73
	M	N=30	2,50
Rok studiów	I	N=30	2,46
	V	N=30	2,76
Miejsce zamiesz./poch.	Lublin	N=18	2,72
	okol. Lublina	N=24	2,54
	Pow. 100 km	N=18	2,61
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	2,48
	Nie	N=29	2,75
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	2,60
	Do 500	N=19	2,42
	Do 700	N=19	2,63
	Powyż. 700	N=12	2,91

Źródło: opracowanie własne

Młodzież, która raczej nie wręczyłaby łapówki stwierdza, że nie uznaje takich metod załatwiania spraw i starałaby się sama sobie poradzić. Nie jest to zgodne z jej przekonaniami. Czasami okazuje się, że korzyści nie są takie duże jakby mogło się wydawać. Najpierw próbowaliby załatwić sprawę w jakiś inny sposób, a w ostateczności posunęliby się do łapówki. Inni natomiast motywują swój wybór tym, że nie mają pieniędzy lub szkoda im na to środków, wcale nie z przyczyn moralnych.

Osoby zdecydowanie odrzucające łapówkę sądzą, że trzeba się pogodzić z tym, że niektórych spraw nie da się załatwić. Można szukać innych sposobów, przecież są pewne instrumenty prawne, które powinny pomagać w takich sytuacjach. Wręczenie łapówki jest niezgodne z ideologią przeciwników korupcji czynnej.

Odwrotną sytuacją jest możliwość przyjęcia korzyści materialnej przez studentów prawa, dlatego też pytanie nr 15 brzmi: Czy przyjąłby Pan(i) korzyść materialną od kogoś kto jest zobligowany w stosunku do Pana(i) (biorąc pod uwagę, to że nie poniesie się żadnych konsekwencji)?

Ogólne wyniki wykazały, że studenci raczej nie przyjęliby korzyści materialnej (średnia 2,16). Młodzież studiująca na I roku (2,33) bardziej skłonna jest przyjęciu łapówki niż studenci V roku (średnia 2,00). Tak jak w poprzednim pytaniu największą średnią uzyskały osoby z dochodami powyżej 700 zł na osobę (średnia 2,41). Wynika z tego iż, osoby najbardziej sytuowane są narażone na korupcję, gdyż mają odpowiednie środki by w niej uczestniczyć. Najmniejszą średnią uzyskali studenci mieszkający powyżej 100 km od Lublina (średnia 1,88). Można wnioskować, że w niewielkich miejscowościach ludzie są mało podatni na wpływy korupcji. Poniższa tabela przedstawia wyniki.

Tabela 15. Możliwość przyjęcia łapówki przez studentów prawa (wyniki w postaci średnich ważonych dla minimalnej wartości średniej 1,00, a maksymalnej 4,00)

Grupy osób badanych			Możliwość przyjęcia korzyści materialnej
Cała grupa N=60			2,16
Płeć	K	N=30	2,13
	M	N=30	2,20
Rok studiów	I	N=30	2,33
	V	N=30	2,00
Miejsce zamieszkania/poch.	Lublin	N=18	2,61
	okol. Lublina	N=24	2,04
	Pow. 100 km	N=18	1,88
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	1,96
	Nie	N=29	2,38
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	2,10
	Do 500	N=19	2,11
	Do 700	N=19	2,11
	Powyż. 700	N=12	2,41

Źródło: opracowanie własne

Młodzież, która zdecydowałaby się przyjąć korzyść materialną uważa, że tego oczekują inni i nie ma się czego wstydzić, poza tym nie poniesie się żadnych konsekwencji. „Jeśli dają to bierz, jeśli biją to uciekaj”, „darowanemu koniowi nie zagłada

się w zęby” to też są dobre argumenty by przyjąć łapówkę. W dzisiejszych czasach każdy grosz się liczy.

Kolejna grupa studentów to ta, która raczej przyjąłaby pieniądze jako łapówkę. Uważają, że mieliby przynajmniej jakąś korzyść, poza tym nie ma żadnych konsekwencji i nie widzą zbytnich przeszkód. Jeśli taki sposób ma poprawić byt to czemu nie. Uczciwość tych studentów zależałaby od wysokości oferowanej łapówki, w Polsce „tylko ryba nie bierze”.

Studenci, którzy raczej nie przyjęliby łapówki, twierdzą, są przeciwnikami korupcji i jest to niezgodne z ich poglądami. Potępiają to zjawisko, chociaż niektórzy musieliby się poważnie zastanowić. Zależałoby to od sytuacji w jakiej by się znaleźli, w tej chwili by nie wzięli. Poza tym jest to jakieś zobowiązanie względem dającego. Należy ustalić co możemy uznać za tak zwana łapówkę. Inaczej zachowuje się pielęgniarzka, która weźmie czekoladę, a inaczej egzaminator przyjmujący pieniądze za zdany egzamin. Większość pomaga innym bez myślenia o korzyściach, są bezinteresowni, a jeśli jest coś w ich obowiązkach – muszą to zrobić bez korzyści dla siebie.

Zdecydowani przeciwnicy korupcji biernej wolą mieć czyste sumienie, jest to dla nich niemoralne, posiadają wartości, które na to nie pozwalają. Jest to także wykorzystywanie swojej pozycji, nadużycie. Studenci ci wierzą w wolną konkurencję, gdzie ludzie o lepszych kwalifikacjach mają większe szanse na dobrą posadę, a łapówkarstwo jest zaprzeczeniem tej idei. Jest to też nieuczciwe wobec innych, a także jednocześnie pogłębiła by się w ten sposób korupcja.

4.4.1. Selekcja pracowników w kontekście korupcji w opinii studentów prawa

Kolejne zagadnienia sprawdzające możliwości studentów w uczestniczeniu w zjawisku korupcji to pytania, które działają na wyobraźnię człowieka. Postawiono bowiem każdego studenta w różnych sytuacjach, w które wnika szansa skorzystania z mniej etycznych środków w osiągnięciu celu lub też wybór możliwości pozytywnych.

Jednym z pytań jest zagadnienie dotyczące zatrudnieniu osoby odpowiedniej na dane stanowisko pracy.

Poniższe wyniki, przedstawione w tabeli 16 wskazują, że większość (61,67%) zatrudniłaby osobę z kwalifikacjami. Część studentów (36,67%) pomogłaby komuś z rodziny lub znajomym, którzy są w trudnej sytuacji i liczą na naszą pomoc. Osobę, która

może przyczynić się do osobistej korzyści (np. w formie łapówki) zatrudniłoby tylko 1,66% studentów. Więcej mężczyzn (67%) niż kobiet (57%) zatrudniłoby osoby wykwalifikowane. Natomiast 43% kobiet są bardziej skłonne pomóc znajomemu lub komu z rodziny niż mężczyźni (30%). O przedsiębiorstwo i zysk firmy będą dbać studenci z dochodami do 700 zł na osobę (74%), najmniej osoby z dochodami do 500 zł (42%).

Tabela 16. Możliwość wyboru przez studentów prawa osoby odpowiedniej na dane stanowisko pracy (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Możliwości wyboru osoby odpowiedniej na dane stanowisko pracy			Osoba z kwalifikacjami	Ktoś z rodziny lub znajomy, kto bardzo liczy na naszą pomoc, jest w trudnej sytuacji	Osoba, która może przyczynić się do osobistej korzyści (np. w formie łapówki)
Grupy osób badanych					
Cała grupa N=60			61,67	36,67	1,66
Płeć	K	N=30	57	43	0
	M	N=30	67	30	3
Rok studiów	I	N=30	57	40	3
	V	N=30	67	33	0
Miejsce zamiesz./poch.	Lublin	N=18	55,50	37	5,50
	okol. Lublina	N=24	71	29	0
	Pow. 100 km	N=18	56	44	0
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	71	29	0
	Nie	N=29	52	45	3
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	70	30	0
	Do 500	N=19	42	58	0
	Do 700	N=19	74	21	5
	Powyż. 700	N=12	67	33	0

Źródło: opracowanie własne

Kolejną możliwością, którą przedstawiono studentom prawa jest sytuacja, w której staraliby się o pracę, jednak niewykwalifikowany konkurent dostałby posadę. Zapytano młodzież co zrobiłaby w takim przypadku.

Tabela na str. 62 przedstawia wyniki, które mówią, że mniejsza połowa ogólnej grupy ankietowanych (43%) próbowałaby dostać pracę gdzie indziej i pogodziłaby się z tym faktem. Jedna trzecia (32%) pomyślałaby, że konkurent dał łapówkę i żałowałiby, że sami

tego nie zrobili. Inni respondenci (25%) nie poddali się i chcieliby wyjaśnić nieporozumienie z kierownictwem firmy. Studenci najbardziej sytuowani (50%) pomyśleliby, że osoba przyjęta z pewnością dała łapówkę. Stwierdzili, że mogliby zrobić tak samo. Najwięcej osób z okolic Lublina (33%) wyjaśniłoby nieporozumienie z kierownictwem firmy, a osoby mieszkające jeszcze dalej od Lublina (56%) spróbowałyby gdzie indziej.

Tabela 17. Możliwość wyboru odpowiedzi przez studentów prawa w sytuacji gdy niewykwalifikowany konkurent dostaje pracę (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Możliwości ustosunkowania się do sytuacji gdy konkurent dostaje pracę			Dał łapówkę, mogłem i ja tak zrobić	Musze wyjaśnić to nieporozumienie z kierownictwem	Trudno, spróbuję gdzie indziej
Grupy osób badanych					
Cała grupa N=60			32	25	43
Płeć	K	N=30	33	30	37
	M	N=30	30	20	50
Rok studiów	I	N=30	27	23	50
	V	N=30	36,67	26,66	36,67
Miejsce zamieszkania/poch.	Lublin	N=18	44	17	39
	okol. Lublina	N=24	29	33	38
	Pow. 100 km	N=18	22	22	56
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	35,50	29	35,50
	Nie	N=29	27	21	52
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	30	30	40
	Do 500	N=19	26	21	53
	Do 700	N=19	26,32	26,32	47,36
	Powyż. 700	N=12	50	25	25

Źródło: opracowanie własne

Podsumowując, stwierdzić można, że wybór różnych możliwości w przypadku gdy niewykwalifikowany konkurent dostaje pracę zależy od dochodu na członka rodziny, miejsca zamieszkania i w niewielkim stopniu od roku studiów.

4.4.2. Podchodzenie do egzaminu na prawo jazdy w kontekście korupcji w opinii studentów prawa

Sytuacja przedstawiona studentom prawa to egzamin na prawo jazdy, dlatego też pytanie nr 21 brzmi: Zdaje Pan(i) egzamin na prawo jazdy. Za pierwszym razem nie udaje się. Co Pan(i) robi ? Wyniki przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 18. Możliwości wyboru różnych rozwiązań przez studentów prawa, po nie udanym pierwszym podejściu do egzaminu na prawo jazdy (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Możliwości wyboru rozwiązania po nie udanym pierwszym podejściu do egzaminu			Zdaje do skutku	Podchodzę do egzaminu jeszcze raz, jak mi się nie uda to pomyślę o innych rozwiązaniach	Nie będę się więcej narażał na stres, wręczam łapówkę egzaminatorowi
Grupy osób badanych					
Cała grupa N=60			63	30	7
Płeć	K	N=30	70	20	10
	M	N=30	57	40	3
Rok studiów	I	N=30	67	23	10
	V	N=30	60	37	3
Miejsce zamieszkania/poch.	Lublin	N=18	67	22	11
	okol. Lublina	N=24	58,34	33,33	8,33
	Pow. 100 km	N=18	67	33	0
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	58	42	0
	Nie	N=29	69	17	14
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	50	30	20
	Do 500	N=19	79	16	5
	Do 700	N=19	68,42	26,32	5,26
	Powyż. 700	N=12	42	58	0

Źródło: opracowanie własne

Większa liczba respondentów (63%) zdawałaby do skutku egzamin na prawo jazdy, 30% studentów podeszłaby do egzaminu jeszcze raz, a jeśli teraz się nie uda to wtedy pomyślą o jakichś innych rozwiązaniach. Tylko, a może aż 7% badanych nie będzie narażać się na stres, wręczą łapówkę egzaminatorowi. Studenci z dochodami do 500 zł na członka rodziny (79%) nie poddają się i zdają do skutku, natomiast najbardziej sytuowani

po kolejnym razie porażki pomyślą o innych rozwiązaniach. Aż 20% studentów z najmniejszymi dochodami wręczyłoby łapówkę po nieudanym egzaminie.

4.4.3. Wybór firmy partnerskiej w kontekście korupcji w opinii studentów prawa

Zaproponowano ankietowanym, aby wczuli się w rolę pracownika przedsiębiorstwa państwowego i dokonali wyboru firmy, z którą będą w przyszłości współpracować.

Tabela 19. Wybór możliwości przez studentów prawa odpowiedniej firmy do współpracy z państwowym przedsiębiorstwem (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Możliwości wyboru firmy odpowiedniej do współpracy			Firma, z którą podpisanie kontraktu przyniesie zysk przedsiębiorstwu	Firma, polecona przez znajomych, bez gwarancji, że będzie to dobry wybór	Firma, której przedstawiciel proponuje korzyść materialną pracownikowi, bez poniesienia konsekwencji
Grupy osób badanych					
Cała grupa N=60			96,66	1,67	1,67
Płeć	K	N=30	100	0	0
	M	N=30	93,34	3,33	3,33
Rok studiów	I	N=30	97	0	3
	V	N=30	97	3	0
Miejsce zamiesz./poch.	Lublin	N=18	94	0	6
	okol. Lublina	N=24	96	4	0
	Pow. 100 km	N=18	100	0	0
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	100	0	0
	Nie	N=29	93	3,50	3,50
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	100	0	0
	Do 500	N=19	100	0	0
	Do 700	N=19	89,50	5,25	5,25
	Powyż. 700	N=12	100	0	0

Źródło: opracowanie własne

Powyższa tabela zawiera 3 możliwości do wyboru: firmę, z którą podpisanie kontraktu może przynieść zysk przedsiębiorstwu; firmę, którą poleca znajomi, ale bez gwarancji, że będzie to dobry wybór; firmę, której przedstawiciel proponuje korzyść materialną, oczywiście bez żadnych konsekwencji dla pracownika.

Wyniki są zadawalające, ponieważ 96,66% ogólnej grupy badanych osób wybrałoby możliwość pierwszą. Po 1,67% uzyskały odpowiedzi 2 i 3. Dokładne wyniki przedstawia tabela nr 19. Poszczególne wyniki zmiennych niezależnych nie różnią się tak bardzo i nie wymagają komentarza.

4.4.4. Możliwość załatwienia spraw z funkcjonariuszami państwowymi w kontekście korupcji w opinii studentów prawa

Sytuacja poniższa, przedstawia zdarzenie, gdzie funkcjonariusz państwowy przyjmuje korzyść materialną od osoby cywilnej. Zapytano ankietowanych co zdobyliby w takim przypadku. Wyniki pokazane są w tabeli.

Tabela 20. Wybór możliwości przez studentów prawa w przypadku zdarzenia, gdzie funkcjonariusz państwowy przyjmuje korzyść materialną od osoby cywilnej (wyniki przedstawiono w postaci procentowej).

Możliwości rozwiązania wybrane przez studentów prawa			Zgłoszenie przestępstwa odpowiednim władzom	Szantaż zainteresowanych, możliwość uzyskania jakichś korzyści	Udawanie, że nic się nie widziało, zachowanie informacji dla siebie
Grupy osób badanych					
Cała grupa N=60			28,33	3,33	68,34
Płeć	K	N=30	13	0	87
	M	N=30	43	7	50
Rok studiów	I	N=30	20	0	80
	V	N=30	36,67	6,66	56,67
Miejsce zamieszkania/poch.	Lublin	N=18	22,23	5,54	72,23
	okol. Lublina	N=24	29	4	67
	Pow. 100 km	N=18	33	0	67
Czy osoba pracowała	Tak	N=31	45	7	48
	Nie	N=29	10	0	90
Dochód na członka rodziny (w zł/os)	Do 300	N=10	20	0	80
	Do 500	N=19	26	0	74
	Do 700	N=19	42	5	53
	Powyż. 700	N=12	17	8	75

Źródło: opracowanie własne

Większość ankietowanych (68,34%) udawałaby, że nic się nie stało a cała zdarzenie zachowałaby dla siebie. Niecała jedna trzecia respondentów (28,33%) zgłosiłaby

przestępstwo odpowiednim władzom. Tylko 3,33% uznałoby zdarzenie za okazję by uzyskać jakąś korzyść dla siebie. Najwięcej mężczyzn (43%) i osób, które wcześniej pracowały (45%) zgłosiłoby zdarzenie odpowiednim władzom. W porównaniu z innymi grupami największa ilość ankietowanych z dochodami powyżej 700 zł na członka rodziny skorzystałaby z korzyścią dla siebie, natomiast aż 90%, osób, które nie pracowały zachowałyby to zdarzenie dla siebie, nie powiadamiając odpowiednich władz.

Reasumując przedstawione sytuacje i możliwości, do których ustosunkowali się studenci prawa powiedzieć możemy, że większość respondentów raczej kierowała się wartościami moralnymi, wybierała słuszne decyzje i możliwości. Jedna trzecia studentów wybierała możliwości pośrednie i niewielki procent badanych zaznaczał odpowiedzi negatywne w świetle przedstawionych sytuacji.

Wnioski

Ogólne wyniki z przeprowadzonych badań wykazały, że studentom prawa Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie zjawisko korupcji nie jest obce. Doskonale potrafią podać swoje definicje, po których wnioskować można, że myślą poprawnie i dopasowują właściwe nazwy do omawianego zjawiska. Podawali definicje pełne i jednosłowne, które znakomicie odzwierciedlały zjawisko korupcji.

Poziom znajomości korupcji całej badanej grupy jest dość wysoki i uzależniony od płci, roku studiów i miejsca zamieszkania. Według opinii studentów prawa najpopularniejszym słowem, które określa korupcję jest „łapówkarstwo”, czyli wręczanie lub branie łapówek. Z badań wynika także, iż studenci o zjawisku korupcji po raz pierwszy dowiedzieli się z telewizji i jest to najbardziej popularne źródło informacji. Prawie 80% badanych spotkała się w swoim życiu z korupcją w ośrodkach szkolenia kierowców, w urzędach, w szpitalach, przy kontroli drogowej, a nawet na uczelni. Głównie są to miejsca, gdzie wszystkie sprawy powinny wymagać etyki zawodowej i bezinteresownej pomocy dla ludzi. Młodzież studiująca nie ma należytego przykładu od starszych pokoleń i może iść w ich ślady czując, że w taki sposób można czegoś dokonać. Według studentów prawa, na pogłębienie się korupcji najsilniej oddziałuje czynnik ekonomiczny. Ankietowani zdają sobie sprawę, iż nasz kraj jest w trudnej sytuacji gospodarczo-ekonomicznej i ten fakt nasila zjawisko korupcji.

Korupcję, jako negatywny sposób na życie większości z nas, można w jakiś sposób ograniczyć oraz uniknąć – tak uważa większa połowa ankietowanych. Twierdzą oni, że konieczne są zmiany w polskim prawie karnym odnośnie zwiększenia kar za taki rodzaj przestępstwa. Państwo powinno zaangażować się w ten problem, ograniczając czynniki pogłębiające korupcję oraz wzmóc kontrolę nad osobami zamieszkanymi w różne afery gospodarcze. Ponadto rodzice powinni bardziej dbać o rozwój moralny swoich dzieci oraz przekazywać im pozytywne wartości, nie pokazując, że przez korupcję można „przejsć na

skróty przez życie”. Pewien procent respondentów uważa, że z korupcją nie da się wygrać, ponieważ jest ona wrodzona w ludzką moralność. Mając negatywne przykłady z życia dorosłych sami sobie mogą kreować możliwości skorzystania z korupcji, by ułatwić drogę do zdobycia jakiegoś celu.

Sytuacja większej liczby studentów po ukończeniu studiów stoi pod znakiem zapytania. Młodzież nie wie dokładnie co będzie robić, być może skorzysta w nadarzających się w życiu okazji. Nie mając większych perspektyw, a chcąc poprawić swój status materialny mogą być w przyszłości narażeni na oddziaływanie korupcji. Jako najskuteczniejszą drogę dojścia do wymierzonego celu wybrali naukę, co potwierdza fakt, iż są studentami prawa. Wykształcenie odgrywa największą rolę w dzisiejszym świecie, a takie możliwości, jak praca, uczciwość, szczęście mogą jedynie pomóc w przyszłości. Nauka jest podstawą i zwiększa szanse na uzyskanie lepszej pracy.

Większa połowa studentów prawa, uważa korupcję za niemoralną i nieuczciwą, ale jednocześnie szansę, z której być może w przyszłości trzeba będzie skorzystać. Tylko jedna czwarta studentów w tej chwili jest pewna, że nie będzie brała w niej udziału. Ustosunkowanie się przez respondentów do omawianego zjawiska zależy przede wszystkim od miejsca pochodzenia i sytuacji materialnej poszczególnych osób.

Z badań ankietowych dotyczących możliwości uczestniczenia studentów prawa w korupcji wynika, że są oni skłonni bardziej wręczyć łapówkę, za przyspieszenie załatwienia sprawy, niż przyjąć korzyść materialną. Argumentują to tym, że dając łapówki ułatwią sobie życie i jest to jedyny bez stresowy sposób rozwiązania jakiegoś problemu. Natomiast w kwestii przyjęcia korzyści materialnej wypowiadają się, że są bezinteresowni, pomagają innym bez myślenia o korzyściach dla siebie, poza tym jeśli będzie coś należało do ich obowiązków to będą się z tego wywiązywać.

Różne sytuacje przedstawione studentom prawa, badające ich możliwość uczestniczenia w korupcji wykazały, że zdecydowana większość kierowała się wartościami etycznymi i moralnymi oraz dobrem dla ogółu społeczeństwa, wybierając słuszne decyzje. Jedna trzecia studentów wybrała odpowiedzi pośrednie, natomiast niewielki procent ankietowanych zdecydował się na negatywne możliwości spośród przedstawionych. Wynika z tego, że większa połowa studentów prawa ma poczucie, że uczestniczenie w korupcji tylko pogłębia to zjawisko i nie daje oczekiwanych korzyści dla samych zainteresowanych. Młodzież ma świadomość trudnej sytuacji gospodarczej naszego kraju, ale stara się myśleć pozytywnie i przypuszczalnie większa część studentów nie będzie uczestniczyć w korupcji.

Zakończenie

Celem niniejszej pracy było poznanie wpływu oddziaływania zjawiska korupcji na studentów prawa Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie oraz ogólnej opinii studentów na ten temat. W związku z tym przyjęto następujące hipotezy badawcze:

- studenci prawa uważają, że zjawisko korupcji wynika ze złej sytuacji gospodarczo-ekonomicznej kraju;
- kierując się negatywnymi przykładami z życia młodzież studiująca może być podatna na zjawisko korupcji;
- studenci prawa dopuszczają możliwość korupcji w aspekcie moralnym;
- poziom dochodów studentów prawa ma wpływ na ustosunkowanie się do zjawiska korupcji.

W celu weryfikacji przyjętych hipotez skonstruowano ankietę, za pomocą której przeprowadzono badania na 60 studentach prawa Wydziału Prawa i Administracji w Lublinie. Uzyskane dane pozwalają wnioskować, że studenci prawa uważają, że korupcja wynika ze złej sytuacji gospodarczej kraju i aby ją ograniczyć należy dążyć do poprawy materialnej społeczeństwa. Istnieje też możliwość, że kierując się negatywnymi przykładami z życia osób dorosłych młodzież może być narażona na oddziaływanie korupcji. Większość studentów prawa uważa korupcję za zjawisko niemoralne, ale są osoby, które nie będą w niej uczestniczyć nie z powodów etycznych czy moralnych lecz z powodu braku odpowiedniego narzędzia czyli pieniędzy. Wyniki pokazują także, że poziom dochodu poszczególnych osób ma wpływ na ustosunkowanie się do badanego zjawiska. Podobne poglądy mają studenci z najmniejszymi i największymi dochodami.

Chcąc sprawdzić jak młodzież ustosunkowuje się do zjawiska korupcji, czy mogłaby w niej uczestniczyć należałoby przeprowadzić dokładniejsze badania na większej liczbie osób i nie ograniczać się tylko do studentów prawa. Praca niniejsza nie obejmuje całokształtu problematyki korupcji, gdyż należałoby ją opisać w każdym aspekcie i to

wymagałoby wszechstronnego opracowania. Badania są potrzebne i pozwolą stwierdzić jak myśli młode pokolenie i mniej więcej określić czy korupcja ma tendencje do pogłębiania się. Takie szczegółowe badania wykraczają poza ramy niniejszej pracy.

Wnioski wynikające z tej pracy pozwalają stwierdzić, że przede wszystkim młodzież czerpie przykłady z życia starszych pokoleń i to oni kreują ich przyszłe postawy. Dorośli pokazują, że z korupcji można wiele skorzystać, choć tym samym niszczy ona tkankę moralną każdego społeczeństwa. Należałoby więcej uwagi poświęcać na ten temat, organizować różne sympozja uświadamiając młodzież, że korupcja podkopuje postawy demokracji, obala praworządność i hamuje rozwój gospodarki.

Spis tabel i rysunków

Tabele

1. Ranking percepcji korupcji według Transparency International za rok 1998 – s.12
2. Charakterystyka grupy osób badanych – s. 34
3. Znajomość zjawiska korupcji przez studentów prawa – s. 38
4. Najpopularniejsze słowa kojarzone z korupcją przez studentów prawa – s. 40
5. Źródła informacji pozyskiwanych przez studentów prawa – s. 42
6. Możliwość spotkania z korupcją przez studentów prawa – s. 43
7. Oddziaływanie czynników przyczynowych korupcji – s. 45
8. Najczęstsze przejawy korupcji w wybranych obszarach życia społecznego – s. 47
9. Sposoby oddziaływania na zjawisko korupcji wybrane przez studentów prawa – s. 48
10. Sytuacja studentów prawa po ukończeniu studiów w świetle ich przypuszczeń – s. 51
11. Najskuteczniejsze sposoby dojścia do wymierzonego celu przedstawione studentom prawa – s. 53
12. Przykładowe postawy względem korupcji wybrane przez studentów prawa – s. 55
13. Możliwość wręczenia korzyści materialnej przez studentów prawa za dostanie się na aplikację adwokacką – s. 56
14. Możliwość wręczenia łapówki przez studentów prawa – s. 58
15. Możliwość przyjęcia łapówki przez studentów prawa – s. 59
16. Możliwość wyboru przez studentów prawa osoby odpowiedniej na dane stanowisko pracy – s. 61
17. Możliwość wyboru odpowiedzi przez studentów prawa w sytuacji gdy niewykwalifikowany konkurent dostaje pracę – s. 62
18. Możliwość wyboru różnych rozwiązań przez studentów prawa, po nieudanym pierwszym podejściu do egzaminu na prawo jazdy – s. 63
19. Wybór możliwości przez studentów prawa odpowiedniej firmy do współpracy z państwowym przedsiębiorstwem – s. 64
20. Wybór możliwości przez studentów prawa w przypadku zdarzenia, gdzie funkcjonariusz państwowy przyjmuje korzyść materialną – s. 65

Rysunki

1. Struktura pojęcia korupcji (Chrustowski T.1985) – s. 7
2. Wykres przedstawiający wybrane kraje w rankingu skorumpowanych 1998 – s. 13
3. Wszechstronna strategia walki z korupcją (Tkacz A. 2000) – s. 28

Bibliografia

1. Chrustowski T. (1985). *Prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne aspekty łapówkarstwa*. Wyd. Prawnicze, Warszawa
2. Dz. U. Z 1997, nr 88, poz.553 z późn. zm. *Kodeks Karny*
3. Fusiecki J. Gadomski W. (2000). Stołeczne samobranie. *Gazeta Wyborcza*, (nr 87), s. 17-19
4. Gielewska A. (2000). Korupcja w służbie zdrowia. *Służba Zdrowia*, (nr 90)
5. Kodeks Karny ze skrótem (1998). Info-Trade. Gdańsk
6. Kurczewski J. (red) (2000). *Korupcja w życiu społecznym*. ISP, Warszawa
7. Mała Encyklopedia Prawa (1980). Warszawa
8. Marcol A. (red) (1992). *Korupcja: problem społeczno-moralny*. Wyd. Świętego Krzyża, Opole
9. Marszałek A. (2002). Korupcja w Poczcie Polskiej. *Rzeczpospolita*, (nr 56)
10. Rose – Ackerman S. (2001). *Korupcja i rządy: przyczyny, skutki i drogi reform*. Fundacja im. S. Batorego, Warszawa
11. Słownik Języka Polskiego (1998). PWN, Warszawa
12. Słownik Teologii Biblijnej (1990). Poznań
13. Sterlau J. (1985). *Temperament, osobowość, działanie*. PWN, Warszawa
14. Surkont M. (1999). *Łapownictwo*. Wyd. Prawnicze „Lex”, Sopot
15. Szcząska K. (1999). Z dziejów korupcji. *Prawo i Życie*, (nr 8), s. 66-69
16. Tarchalski K. (2000). *Korupcja i przywilej: zarys teorii i praktyki*. Semper, Warszawa
17. Tkacz A. (red) (2000). *Integracja RP z Unią Europejską: zadania Straży Granicznej*. CSSG, Kętrzyn
18. Tolman E. (1995). *Zachowanie celowe u zwierząt i ludzi*. PWN, Warszawa
19. Zagner A. (2000). Otwórzcie koperty. *Polityka*, (nr 43), s. 30
20. www.batory.org.pl
21. www.korupcja.net
22. www.biznes.interia.pl

Załącznik

(wzór ankiety zastosowanej
do zbierania danych)

ANKIETA

Celem niniejszej ankiety jest zebranie informacji na temat korupcji. Dane uzyskane na podstawie ankiety posłużą do napisania pracy licencjackiej w Wyższej Szkole Zarządzania i Przedsiębiorczości im. B. Jańskiego w Chełmie i nie będą wykorzystywane w żadnym innym celu. Udział w ankiecie ma charakter dobrowolny. Nie ma odpowiedzi dobrych ani złych, dlatego prosimy o zaznaczenie tych, które jako pierwsze przyjdą Państwu na myśl. Po zakończeniu wypełniania ankiety prosimy również sprawdzić czy odpowiedzieli Państwo na wszystkie pytania i uzupełnić odpowiedzi. Ankiety niepełne są dla nas bezużyteczne i nie możemy wykorzystać ich w dalszej pracy. Uprzejmie dziękujemy za wypełnienie ankiety i poświęcony czas.

1. Płeć:

- a) K
- b) M

2. Rok studiów:

- a) I
- b) V

3. Miejsce zamieszkania (pochodzenia):

- a) Lublin
- b) Okolice Lublina
- c) Miejsce oddalone pow. 100 km. od Lublina

4. Czy kiedykolwiek Pan(i) pracował(a):

- a) tak
- b) nie

5. Proszę podać wysokość dochodu na członka rodziny:
- a) do 300 zł na osobę
 - b) do 500 zł na osobę
 - c) do 700 zł na osobę
 - d) powyżej 700 zł na osobę
6. Jak będzie wyglądać Pana(i) sytuacja po ukończeniu studiów:
- a) mam zapewnioną pracę, nie muszę się martwić o przyszłość
 - b) nie mam bliżej określonej przyszłości co do pracy, ale liczę na rodziców, którzy są w stanie mnie wspomóc
 - c) nie wiem co będę robić, ale mam nadzieję, że trafi mi się jakaś okazja
 - d) moja przyszłość z dniem dzisiejszym wygląda nieciekawie, nie widzę żadnych perspektyw
7. Czy zjawisko korupcji jest Panu(i) znane?
- a) zdecydowanie tak
 - b) raczej tak
 - c) raczej nie
 - d) zdecydowanie nie
8. Co to jest wg Pana(i) korupcja?
-
9. Z którym słowem najbardziej kojarzy się Panu(i) korupcja (proszę wybrać tylko 1 odpowiedź):
- a) łapówkarstwo
 - b) przekupstwo
 - c) szantaż
 - d) opłacony protekcjonizm
 - e) wręczenie korzyści majątkowej
 - f) przestępstwo

10. Czy spotkał(a) się Pan(i) ze zjawiskiem korupcji:

a) tak

b) nie

jeżeli tak, to gdzie?.....

11. Z jakich źródeł po raz pierwszy usłyszał(a) Pan(i) o zjawisku korupcji (proszę wybrać tylko 1 odpowiedź):

a) z gazety,

b) z czasopisma

c) w telewizji

d) od znajomych

e) w rodzinie

f) w szkole, na uczelni

12. Biorąc pod uwagę to, że trudno jest dostać się na aplikację adwokacką czy zdecydowałby się Pan(i) na wręczenie korzyści materialnej, aby być przyjętym(a):

a) zdecydowanie tak

b) raczej tak

c) raczej nie

d) zdecydowanie nie

dlaczego?.....

13. Który z podanych niżej czynników przyczynowych korupcji wg Pana(i) najsilniej oddziałuje na pogłębienie się tego zjawiska (proszę uszeregować od 1 do 5; gdzie 1 – czynnik najsilniej oddziałujący, 5 – czynnik najmniej oddziałujący z podanych):

a) ekonomiczny

b) socjologiczno-społeczny

c) polityczny

d) moralny

e) kulturowy

14. Czy wręczyłby Pan(i) łapówkę (w miarę swoich możliwości) za załatwienie sprawy, która była wcześniej niemożliwa do załatwienia:

- a) zdecydowanie tak
 - b) raczej tak
 - c) raczej nie
 - d) zdecydowanie nie
- dłaczego?.....

15. Czy przyjąłby Pan(i) korzyść materialną od kogoś kto jest zobligowany w stosunku do Pana(i) (biorąc pod uwagę, to że nie poniesie się żadnych konsekwencji):

- a) zdecydowanie tak
 - b) raczej tak
 - c) raczej nie
 - d) zdecydowanie nie
- dłaczego?.....

16. W jakich obszarach życia społecznego wg Pana(i) występują najczęstsze przejawy korupcji (proszę uszeregować od 1 do 8, gdzie 1 – obszar najczęstszych przejawów korupcji; 8 – obszar najrzadszych przejawów korupcji z podanych):

- a) obszar polityczny
- b) szkolnictwo (np. na uczelni)
- c) w ośrodkach szkolenia kierowców
- d) służba zdrowia
- e) administracja
- f) służba graniczna
- g) sądownictwo
- h) policja

17. Proszę wybrać jeden z najskuteczniejszych sposobów dojścia do wymierzonego przez Pana(i) celu:

- a) nauka
 - b) praca
 - c) uczciwość
 - d) szczęście
 - e) protekcja
 - f) wręczenie korzyści majątkowej
- dlaczego?.....

18. Czy uważa Pan(i), że korupcji (tylko 1 odpowiedź):

- a) można uniknąć
 - b) jest nie do zwalczenia
 - c) można ją w jakimś stopniu ograniczyć
- dlaczego?.....

19. Proszę wyobrazić sobie, że od Pana(i) zależy zatrudnienie kogoś na stanowisko pracy, wówczas zatrudniłby Pan(i):

- a) osobę z kwalifikacjami
- b) kogoś z rodziny lub znajomego, kto bardzo liczy na naszą pomoc, jest w trudnej sytuacji,
- c) osobę, która może przyczynić się do mojej osobistej korzyści (np. w formie łapówki)

20. Zakładając, że jest Pan(i) osobą odpowiednią na określone stanowisko pracy, a Pana(i) konkurent to osoba bez kwalifikacji. Jednak to on dostaje posadę. Co Pan(i) myśli?

- a) dał łapówkę, mogłem(am) i ja tak zrobić
- b) muszę wyjaśnić to nieporozumienie z kierownictwem firmy
- c) trudno, spróbuję gdzie indziej

21. Zdaje Pan(i) egzamin na prawo jazdy. Za pierwszym razem nie udaje się. Co Pan(i) robi ?
- a) zdaję do skutku
 - b) podchodzę do egzaminu jeszcze raz, jak mi się nie uda to pomyślę o innych rozwiązaniach
 - c) nie będę się więcej narażał(a) na stres, wręczam łapówkę egzaminatorowi
22. Jest Pan(i) pracownikiem przedsiębiorstwa państwowego i od Pana(i) zależy wybór firmy z którą przedsiębiorstwo podpisze kontrakt. Jaką firmę Pan(i) wybiera?
- a) firmę, z którą podpisanie kontraktu wg mnie przyniesie zysk przedsiębiorstwu
 - b) firmę, którą poleca mi znajomi, ale bez gwarancji, że będzie to dobry wybór
 - c) firmę, której przedstawiciel zaproponuje mi korzyść materialną, oczywiście bez żadnych konsekwencji dla mnie
23. Jest Pan(i) świadkiem sytuacji, gdzie funkcjonariusz państwowy przyjmuje korzyść materialną od osoby cywilnej. Co Pan(i) robi?
- a) zgłaszam przestępstwo odpowiednim władzom
 - b) szantażuję samych zainteresowanych, może i ja coś na tym zyskam
 - c) udaję, że nic nie widziałem(am) i zachowuję to wyłącznie dla siebie
24. Proszę wybrać stwierdzenie najbardziej odpowiadające Panu(i):
- a) korupcja jest zjawiskiem godzącym w moją moralność, jestem pewna/y, że nie będę brała/ł w niej udziału
 - b) korupcja jest dla mnie niemoralna i nieuczciwa, ale w dzisiejszych czasach być może jest szansą na lepsze życie
 - c) jest zjawiskiem negatywnym, ale koniecznym
 - d) jest najlepszym sposobem na życie, jestem w stanie się jej poddać